

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
ІНСТИТУТ ПРАКТИЧНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА АРТ-МЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА АРТ-МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ІВЕНТ-ТЕХНОЛОГІЙ

На правах рукопису

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістр

на тему:

ФЕСТИВАЛІ СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНИХ І ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ КУЛЬТУРИ (НА ПРИКЛАДІ МІЖНАРОДНОГО ФЕСТИВАЛЮ «СОАСHELLA»)

Виконала студентка ІІ курсу,
Групи МКД-11-21зв
Спеціальності: 028 Менеджмент
соціокультурної діяльності
Леонова Євгенія Валеріївна
Керівник:
кандидат економічних наук,
доцент Воробйова Н. П.
Рецензент:
Заслужений працівник культури
України, кандидат педагогічних
наук, професор Медведєва В. М.

Допущено до захисту:
протокол засідання кафедри
№3 від 24 листопада 2022 р.
в. о. завідувача кафедри арт-менеджменту
та івент-технологій
_____ Вікторія ДОБРОВОЛЬСЬКА

Київ – 2022

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЄАФ – Європейська асоціація фестивалів

ЄС – Європейський Союз

ЗМІ – Засоби масової інформації

ММС – Міжнародна музична рада

США – Сполучені Штати Америки

ЮНЕСКО – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури

ААРАФ – Асоціація азійських фестивалів виконавських мистецтв

AFRIFESTNET – Мережа Африканських фестивалів

ЕМС – Європейська рада в музиці

FIAPF – Міжнародна федерація асоціацій кінопродюсерів

FIDOF – Міжнародна федерація фестивальних організацій

ICCA – Міжнародна асоціація з організації конгресів і з'їздів

IETM – Міжнародна мережа з сучасного виконавського мистецтва

IFEА – Асоціація фестивалів та подій

ISES – Міжнародна асоціація організації заходів

OISTAT – Міжнародна організація сценографів, театральних архітекторів і техніків

PR – Зв'язки з громадськістю

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. МИСТЕЦЬКІ ФЕСТИВАЛІ ЯК ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ	11
1.1. Мистецькі фестивали в контексті синергетичного простору культури	11
1.2. Типологія, функції, завдання	16
1.3. Історична ретроспектива та сучасні виклики фестивальної практики	22
Висновки до 1 розділу	30
РОЗДІЛ II. КУЛЬТУРОТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ МІЖНАРОДНИХ МИСТЕЦЬКИХ ФЕСТИВАЛІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД -----	32
2.1. Мистецькі фестивали як складова міжнародного фестивального руху-----	32
2.2. Найвідоміші зарубіжні фестивали: досвід, творчий потенціал-----	37
2.3. Вітчизняні музичні фестивали як вираз національної культури-----	46
Висновки до 2 розділу	54
РОЗДІЛ III. ФЕСТИВАЛІ СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТА КОМЕРЦІЙНІ ПРОЕКТИ (НА ПРИКЛАДІ МІЖНАРОДНОГО ФЕСТИВАЛЮ «COACHELLA»)	56
3.1. Історія заснування, організаційні засади підготовки та проведення фестивалю «Coachella»	56
3.2. Інформаційна координація, рекламні технології просування	66
3.3. Фінансовий менеджмент фестивалю	73
3.4. Тенденції та перспективи крос-культурної взаємодії в межах фестивалю	76
Висновки до 3 розділу.....	82
ВИСНОВКИ	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	90
ДОДАТКИ	99

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Важливою складовою культурної політики розвинених країн є збереження, розвиток і популяризація надбань національної культури і мистецтва. Наразі, в соціокультурному середовищі спостерігаємо активізацію фестивального руху, особливо в мистецькому просторі. Великі фестивальні проекти найрізноманітнішої тематики, формату і масштабів є дієвим засобом співробітництва та взаєморозуміння між державами і людьми, сприяють розвитку толерантності та знищенню стереотипів в мистецькому середовищі, забезпечують можливість культурного обміну.

Враховуючи це багато країн проводять великомасштабні міжнародні та регіональні фестивалі, які носять відкритий і масовий характер, орієнтовані на розвиток творчості виконавців та вдосконаленню їх професійної майстерності, підтримують молоді таланти і новаторство. Музичні міжнародні фестивальні проекти сприяють налагодженню міжкультурних зв'язків та інтеграції у світове соціокультурне середовище. Вони якнайкраще репрезентують мистецькі традиції і здобутки країни, активізують економічне та культурне життя в регіоні чи країні проведення.

Активізація та зростання загального соціокультурного значення фестивального руху спонукає науковців до його всебічного вивчення, визначення тенденцій розвитку, впровадження світового досвіду та конструктивного підходу з точки зору організації та проведення. Актуальність теми фестивальної практики в контексті сучасних трансформацій у суспільстві збільшується. Науковці та практики констатують, що сьогодні помітно активізувалася творча ініціатива населення, що сприяло розвитку фестивального руху, урізноманітнило його тематичну палітру, змістовне наповнення, кількість та соціальні характеристики учасників. Помітне прагнення різних вікових та соціальних груп до відродження та популяризації народних мистецьких традицій та

унікальних особливостей культурно-історичного середовища проживання. Спостерігається залучення дітей та молоді в творчі колективи. Саме фестивальні і творчі конкурсні змагання розглядаються сьогодні регіонами як засіб поживлення культурного життя території, як ресурс соціального та культурного розвитку місцевих громад.

Серед різноманіття фестивалів саме мистецькі фестивалі складають окрему групу, мають давню історію виникнення і розвитку, що спирається на традиції тієї чи іншої країни, регіону тощо. Попри трансформаційні зміни, що орієнтовані на комерціалізацію фестивальних проєктів, переважна більшість мистецьких, зокрема музичних фестивалів, своїм головним призначення визначають створення естетичного задоволення від запропонованого яскравого дійства, популяризацію певного виду мистецтва, налагодження творчих комунікацій та залучення широкої аудиторії до заходу. Це вирізняє музичні фестивалі від більшості сучасних мистецьких проєктів, безпосередньо залежних від комерційних факторів, де мистецтво трактується виключно як товар і предмет споживання. Сьогодні музичні фестивалі стали сферою інтересів державних та місцевих органів влади, їх проведення ініціюється філармоніями, музичними товариствами, комерційними фірмами (продюсерськими, концертними агентствами), а також громадськими організаціями і приватними особами. Це потужні мистецько-творчі проєкти, що є засобом активізації культурного та економічного життя регіону, пов'язані з розвитком багатьох галузей національних економік – туристичної, готельно-рекреаційної, ресторанної, дозвілдової тощо.

Складність дослідження вітчизняних фестивалів обумовлена їх тематичною різноманітністю і кількістю, а також подіями останніх років – карантинними обмеженнями та воєнною ситуацією в Україні, що призвели до тимчасової перерви в їх проведенні. Тож, в своєму дослідженні ми акцентували увагу на вивченні міжнародного фестивального руху та участі українських фестивальних заходів в ньому, а також дослідженні досвіду

мистецьких фестивалів, який доцільно впроваджувати в практику реалізації подібних проєктів в нашій країні.

Джерельна база дослідження. В ході нашого дослідження нами виявлено та вивчено друковані та електронні джерела за проблематикою магістерської роботи. Важливий корпус джерел складають законодавчі, нормативно-правові документи, стандарти [50; 71; 78].

Окрему групу джерел складають публікації українських та зарубіжних дослідників, що окреслили напрями та перспективи міжнародного фестивального руху, дослідили інноваційні підходи менеджменту музичних фестивальних проєктів, проаналізували культуротворчий потенціал та особливості впливу на культурне життя суспільства тощо. В контексті цього слід відмітити наукові доробки С. Бережник, В. Дем'ян, С. Дичковського, Д. Зубенко, Л. Зеленської, Н. Кучина, С. Любченко, Х. Плещан, Г. Хрома та ін. [5; 6; 13; 15; 24; 25; 32; 35; 49; 64; 65].

Дослідження явища фестивалів, зокрема мистецьких знаходимо в дисертаційних дослідженнях С. Зуєва «Сучасний культурний простір та семіотика музичного фестивалю (на матеріалах Харкова)», С. Чернецької «Фестивалі фольклору в соціокультурних процесах України кінця ХХ – початку ХХІ століття», М. Швед «Тенденції розвитку міжнародних фестивалів сучасної музики на новому етапі (1990 – 2005 рр.)» [26 – 27; 66; 68].

Для розуміння сучасних культуротворчих процесів ми спиралися на дисертаційні дослідження О. Копієвської «Трансформаційні процеси в культурних практиках України: глобальний, глокальний контекст та локальні особливості (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)», Н. Обухової «Культурні індустрії в контексті соціокультурних змін (на прикладі українських великих міст)» [29; 42], а також наукові доробки А. Агістової «Гармонізація культури як механізм її саморозвитку: синергетичний підхід», О. Яковлева «Фестивальний рух як чинник інтеграції та збереження національного культурного ландшафту» [1; 70-73].

Певні аспекти соціокультурного та економічного значення фестивального руху в сучасному житті висвітлені в монографіях вітчизняних і зарубіжних науковців Л. Бабушки «Фестивація як комунікативний апропріатор глобалізаційних інтересів у культуротворчому просторі», А. Гаврилюка «Державна політика у сфері туризму в Україні: соціогуманітарний вимір», О. Яковлева «Синергія культурних ідентичностей в сучасній Україні», О. Жукової «Особливості взаємодії мистецтв в художньому просторі фестивалів», Ф. Котлера «Всі квитки продані: стратегії маркетинга виконавських мистецтв», Б. Шмідта «Бізнес в стилі шоу» та ін. [4; 7; 31; 70; 71;].

Нами залучені енциклопедії, словники та довідникові видання, які забезпечили можливість уточнити термінологічні та теоретичні питання, пов'язані з проблематикою дослідження. Серед них «Івент-менеджмент: словник-довідник організатора заходів» Л. Зеленської [23], «Словник театру» П. Паві [45], «Енциклопедія event» [17].

Багатий фактографічний матеріал з питань підготовки та реалізації міжнародних мистецьких фестивалів міститься в збірниках науково-практичних конференцій та на сторінках фахової періодики [28; 34; 36; 43; 44; 54; 64; 65; 93;94].

Інформативним джерелом дослідження є ресурси мережі Інтернет: офіційні сайти відомих міжнародних зарубіжних і вітчизняних фестивалів [84 – 92], міжнародних фахових асоціацій в галузі фестивальної, концертної, дозвіллевої та івенти-діяльності [80; 82; 83]. Вони надали можливість дослідити загальні тенденції міжнародного фестивального руху, а також проаналізувати особливості конкретних музичних фестивалів, їх історію, сучасні можливості та представництво, а також спрогнозувати подальший розвиток музичних фестивалів у різних країнах.

Важливою складовою джерельної бази визначено матеріали, представлені у мережі Інтернет на офіційному веб-сайті Міжнародного фестивалю музики і сучасного мистецтва «Coachella», який є основним

засобом електронної комунікації у межах фестивального проекту та архівом її офіційної онлайн-інформації та документації. Ці документи повно висвітлюють історію та динаміку розвитку фестивалю, вони стали основною частиною джерельної бази представленого дослідження [91].

Опрацювання джерельної бази забезпечило комплексне дослідження предмету та об'єкту нашої роботи.

Об'єкт дослідження – фестивалі сучасного мистецтва.

Предмет дослідження – мистецькі фестивалі як засіб формування і розвитку естетичних і гуманістичних цінностей культури.

Мета дослідження – на основі вивчення культуротворчого потенціалу, теоретичних та практичних засад організації та проведення фестивалів сучасного мистецтва, охарактеризувати їх як засіб естетичного розвитку, формування гуманістичних цінностей культури та ефективну форму міжкультурного співробітництва.

Для досягнення мети необхідно було виконати такі *наукові завдання*:

- виявити та вивчити джерела за проблематикою дослідження;
- проаналізувати теоретичні засади мистецьких фестивалів як феномена культури; охарактеризувати їх класифікацію, функції та завдання;
- дослідити історичну ретроспективу та сучасні тенденції фестивальної діяльності;
- проаналізувати особливості та культуротворчий потенціал сучасних вітчизняних і зарубіжних мистецьких фестивалів в контексті міжнародного фестивального руху;
- на прикладі Міжнародного музичного фестивалю «Каочелла» дослідити організаційні засади, етапність, інформаційний та фінансовий менеджмент фестивалю;
- охарактеризувати роль фестивального проекту у формуванні естетичних і гуманістичних орієнтирів в соціумі;

- визначити тенденції та перспективи крос-культурної взаємодії в межах мистецького фестивалю.

Методологія наукового дослідження обумовлена об'єктом та предметом магістерської роботи. Основними методологічними засадами роботи є принципи історизму, наукової об'єктивності, системності при висвітленні історичних явищ і фактів. Використані також *загальнонаукові та спеціальні методи наукового дослідження*, а саме: аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, конкретизації, ретроспективний, хронологічний, термінологічний та статистичний; історіографічного та джерелознавчого вивчення бібліографічних матеріалів; систематизації, класифікації, типологічний тощо.

Сукупність зазначених методів сприяла осмисленню фестивалю як феномену культури, що сприяє взаємодії різних видів мистецтв та налагодженню широких міжнародних творчих комунікацій.

Наукова новизна роботи полягає у представленні теоретичних та практичних знань, які дозволяють впоратися в першу чергу, з просуванням такої спеціальної події, як фестиваль, по-друге, логічно вибудована система роботи над заходом, описуються кроки роботи з підготовки та організації даного заходу, окреслені напрями розвитку фестивального руху. Висновки та узагальнення магістерської роботи можуть бути корисним в подальшому науковому опрацюванні теми, зокрема, перспективними на наш погляд є такі напрями вивчення: роль фестивалів сучасного мистецтва в естетичному розвитку суспільства, активізації культурного життя та розвитку регіонів; особливостей реалізації фестивальних практик враховуючи зарубіжний досвід та можливість їх застосування у вітчизняній сфері.

Практичне значення роботи визначає той факт, що дана робота представляє інтерес для фахівців-практиків. Її матеріали, висновки і рекомендації можуть сприяти кращому розумінню механізмів функціонування фестивалів та їх ролі у міжкультурних комунікаціях. Можливе їх використання для подальших наукових розробок теми.

Також, основні положення магістерської роботи можуть використовуватись у навчальному процесі, зокрема у самостійній роботі студентів профільних навчальних закладів при підготовці до семінарських і практичних занять, написання рефератів, курсових тощо.

Апробація результатів дослідження. Матеріали та результати дослідження були оприлюднені на VI Всеукраїнській науковій конференції молодих вчених, аспірантів та магістрантів «Культура і мистецтво: Сучасний науковий вимір» (НАКККіМ, 3 листопада 2022 р.); *тема доповіді* «Соціокультурні виміри міжнародних фестивалів сучасного мистецтва: зарубіжний досвід» – видана друком [34].

Структура роботи обумовлена логікою дослідження теми. Магістерська робота загальним обсягом 105 сторінок, складається зі вступу, трьох розділів, розбитих на підрозділи, висновків, списку використаних джерел (96 позиції) та 8 додатків.

РОЗДІЛ 1. МИСТЕЦЬКІ ФЕСТИВАЛІ ЯК ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ

1.1. Мистецькі фестивалі в контексті синергетичного простору культури.

Фестиваль як комплексне, синтетичне і багатофункціональне явище посідає сьогодні провідне місце у соціокультурному просторі. Актуальні дослідження мистецтвознавців, культурологів, соціологів свідчать, що в сучасному світі фестивальний рух набуває дедалі ширшої популярності, кількість різноманітних за напрямками фестивалів невпинно зростає. Це пов'язано із загальносвітовою тенденцією до візуалізації й видовищності культури в усіх її проявах. Фестивальний рух сьогодні в усьому світі переживає фазу піднесення, утворюючи міжнародну комерційну систему, стає провідною формою проведення дозвілля й відпочинку. Це в повній мірі стосується фестивалів сучасного мистецтва. Науковці та практики акцентують увагу на тому факті, що поєднання в межах проєкту кількох видів мистецтва, багатожанровість, різноманітність тематики, емоційність та святковість надають фестивальним івентам популярності, масштабності, зростає їх роль як засобу формування і розвитку естетичних і гуманістичних цінностей культури. Наразі, на преший план виходять функціональні зміни в процесі розробки концепції фестивальних заходів, їх підготовка і проведення, поповнюється новим арсеналом технологій, засобів і прийомів, продиктованих запитами сьогодення. Зростає роль режисури фестивального дійства, тематика орієнтується на актуальні соціокультурні проблеми сьогодення – мирні ініціативи, збереження навколишнього середовища, розширення міжкультурних комунікацій, толерантне ставлення до світових і національних надбань.

Фестиваль, який за своїм визначенням є масовим святом, присвячений конкретному виду мистецтва або ж акумулює в собі кілька видів художньої

творчості. Фестиваль є якісний спосіб показу досягнень музичного, живописного, літературного, театрального, естрадного, циркового або кіномистецтва, тому трактується як особлива можливість культурного обміну, розширення художнього кругозору не лише в середовищі глядацьких аудиторій, а й у самих учасників івенту. В межах проєкту складається унікальний творчий простір, в якому види мистецтва та творча ініціатива учасників представлена якнайповніше. Глядачі мають можливість не лише споглядати дійство, а й активно долучитися до нього, отримавши позитивні емоції, можливість самовираження тощо.

В межах нашого дослідження розглянемо основні поняття фестивальної практики. В словникових та довідникових видання знаходимо інформацію, що етимологія визначення «фестиваль» походить від латинського «feast» та «festival», що дослівно означає свято. В процесі історичного розвитку та трансформації термін набув більш широкого значення і наразі розглядається як «організований захід з елементом святковості, що має визначену тематику (одну або декілька)» [31].

Сучасні науковці (А. Айгістова, А. Свідзінський, О. Яковлєв) спираючись на синергетичний підхід, розглядають фестивальну практику, як галузь культури та складну самоорганізовану систему в основі існування якої «виникає особлива ситуація підвищеної креативності й пошуку, що активізує процеси її саморозвитку як рух до нового гармонійного стану» [1, С. 154]. Універсальні закономірності самоорганізації є важливими для культуротворення, в процесі розвитку та обопільного впливу формується те, що називається загальнолюдською культурою. Разом з тим, процес самоорганізації соціокультурної сфери людства дозволяє зберегти свою самобутність, своє неповторне обличчя різним галузям та напрямам культури, різних країн і народів [55, С. 33].

Синергетичний підхід дає можливість розкрити та проаналізувати феномен мистецького фестивалю, як форми і самоорганізації культурного буття, детермінованої зсередини, як інструменту її саморозвитку. Синергізм

виявляється у розуміння фестивальної практики як багатовекторного процесу еволюції цього феномену, синтезі та поєднанні загального (усталених законів) й індивідуального проявів. Відповідно до запропонованої парадигми фестиваль набуває статусу чиннику самоорганізації, тобто стає набутком культури.

О. Яковлєв зазначає, що теоретичне осмислення та практичне застосування основних положень синергетики доцільне в межах наукових досліджень соціальних і культурних процесів буття. На думку вченого культурно-мистецькі проєкти, як от фестивалі, конкурси, виставкові заходи, науково-освітні форуми тощо, є проявом інтенсифікації синергетичних процесів в культурному середовищі певних регіонів чи країн. Вони сприяють утвердженню національної парадигми культури, орієнтовані на збереження та гідне представлення особливостей, самобутнього образу та мистецьких традицій певних локальних регіонів, популяризують творчі надбання в сучасних умовах глокалізації комунікативно-інформаційного простору. В результаті синергетичної інтеграції формується цілісний культурний простір, що постійно збагачується, естетично розвивається, формує гуманістичне ставлення соціуму до явищ і проявів в галузі культури і мистецтва [71].

Тож, з впевненістю можемо констатувати, що у фестивальній практиці чітко простежується *синергія традицій та інновацій в мистецтві*. Прикладом цього є творчість сучасних виконавців народної музики, впровадження Іт-технологій у традиційну культуру тощо.

Фестивалі сучасного мистецтва, як масштабні багатожанрові проєкти, що набувають статусу актуального представлення досягнень мистецтва, стали предметом вивчення, білоруської дослідниці О. Жукової. В наукових доробках вона обґрунтовує думку про фестиваль як художній простір, як цілісний комплекс взаємопов'язаних між собою компонентів. Концептуальне поєднання в межах фестивалю різних видів мистецтв, об'єднаних спільним естетичним та творчим задумом, не лише збагачує проєкт, а й забезпечує

створення нового якісного художнього явища популярність якого в культурному просторі сучасних розвинених країн значно зростає [21, С. 14].

Аналіз наукової літератури дозволив нам визначити *особливості* сучасних мистецьких фестивалів, можливість використати їх значний потенціал для наступного:

- представлення соціально-значущих ініціатив, певного культурного продукту, послуги, бренду;
- вирішення проблем міжкультурної комунікації, кризи духовних цінностей в сучасному світі;
- формування і розвиток естетичних і гуманістичних цінностей культури;
- об'єднання та взаємопроникнення мистецтв;
- наслідуванні та популяризації традиційної культури в умовах глобалізації;
- організації дозвілля широких аудиторій глядачів/слухачів.

Обов'язковими *складовими* мистецьких фестивалів є:

- чітко визначена тематична складова – представлення певного виду мистецтва та культурного продукту, орієнтація на певну групу глядачів/слухачів (диференціація аудиторії за соціальною, віковою, професійною ознакою);
- наявність організованої структури – менеджмент фестивалю (чітко визначені функціональні обов'язки, фінансовий менеджмент, інформаційний та рекламний супровід, матеріальні база);
- святковість, урочистість події, емоційно насичена атмосфера.

Акцентуємо увагу на тому, що сучасний фестиваль як феномен культури визначають органічно поєднує зазначені складові: передусім – це свято, яке передбачає формування позитивних настроїв, співпереживання учасників, можливість активно долучитися до колективної творчості; з іншого боку – це конкурсне змагання, що має на меті виявити найкраще з

мистецької точки зору, високохудожнє та креативне за змістом, значенням, виконанням. Важливим фактором, який емоційно наповнює будь-який фестиваль є інтрига в межах презентаційної конкурсної програми.

Доцільно проаналізувати прояви та форми *конкурсно-фестивальної комунікації*. Передусім, це комунікації між усіма суб'єктами фестивалів – організаторами (дирекцією чи оргкомітетом, фестивальними службами), учасниками (конкурсантами, артистами, митцями), глядацькими аудиторіями, представниками ЗМІ, громадськими організаціями, діловими партнерами тощо. Фестивалі створюють універсальну багаторівневу платформу спілкування, яка забезпечує можливість міжкультурної взаємодії, вільного обговорення творчих питань, окреслення перспективних планів. Комунікації відбуваються засобами організації і проведення в межах проєктів фестивальних івентів, які відповідають темі, завданням та формату форуму (круглих столів, конференцій, майстер-класів, тренінгів, презентацій, автограф-сесій, конкурсів та ін.). Формується певне культурне середовище, яке об'єднує конкурсантів і глядачів, організаторів і продюсерів, професіональних митців і любителів-аматорів мистецтва, представників органів державної влади та громадскості. Широкі комунікації та обмін думками дозволяють визначити трансформації та кон'юнктуру ринку культурно-мистецьких продуктів і послуг, пріоритети та очікування аудиторій, розуміння інтеграційних процесів у світове культурне співтовариство. Через комунікації мистецький фестивальний форум виступає провідником нових культурних цінностей і смислів, робить мистецтво доступнішим для широкого загалу, надає можливість долучитися до естетичної реальності.

Гармонійне поєднання зазначених складових характеризує фестиваль як поліфункціональне явище, якому властиві культурно-історичні смисли, прагнення утвердитися в мистецькому середовищі через творчу активність усіх учасників, професійне зростання та самореалізацію [28].

Вітчизняні та зарубіжні дослідники (С. Зуєв, Н. Кучина, С. Любченко, О. Жукова та ін.) розглядають фестиваль як універсальну форму глобального культуротворчого процесу, як засіб інтеграції та диференціації соціуму як на локальному, так і на міжнародному рівнях. Мистецькі фестивалі набувають значення міжкультурних форумів, що є водночас способом рефлексії творчої реалізації в її тематичному і жанровому різноманітті та засобом генерації нової культури, яка відповідає потребам різних соціальних, професійних та вікових груп, їх естетичним потребам і пріоритетам [26; 27; 32; 35].

1.2. Типологія, функції, завдання.

В науковому дискурсі мистецькі фестивалі розглядаються як феномен культури, багатогранне та поліфункціональне явище. Відповідно до практики фестивальної діяльності склалася певна *типологія мистецьких фестивалів*, які класифікують за основними прикметними ознаками:

- за видами мистецтва (музичні, балетні, джазові, театральні, кіно, етнічні/фольклорні). Тут доречно зауважити, що розрізняють проекти, які представляють один вид мистецтва – оперне, балетне, симфонічної чи рок-музики), а також багатопрофільні – де різні жанри представлені в окремих номінаціях. Поєднання тематично і жанрово кілька видів мистецтва і галузей культури – сучасної музики, поезики, флешмобів та вуличного мистецтва (створення муралів, графіті, інсталяцій), вуличної їжі тощо, сьогодні досить популярний та затребуваний вид фестивальних івентів;
- за охопленням учасників розрізняють: місцеві, регіональні, національні, міжнародні;
- за періодичністю фестивалі бувають: щорічні, систематичні – ті, що проводяться один раз на два чи три роки (як от бієнале), одноразові;

- за місцем проведення – стаціонарні, які передбачають постійну локацію і мобільні – ті, які щоразу проходять на інших майданчиках, в різних містах або ж країнах;
- за віковою ознакою фестивалі – дитячі, молодіжні, різновікова категорія;
- фестивалі пам'яті – мають на меті популяризувати творчість конкретних митців;
- фестивалі професійного, аматорського мистецтва/виконавства.

Тематична та жанрова ізоманітність фестивалів ускладнює їх повну типо-видову класифікацію. Так, дослідниця Д. Зубенко вважає доцільним доповнити існуючу класифікацію ще одним типом заходів – фестивалі-конкурси, які наразі набули широкого поширення та властиві переважно для дитячих мистецьких змагань [25].

Наразі, мистецькі фестивалі набули форм специфічного культурного простору, майданчику, який слугує для презентації, художнього об'єднання та діалогу різних видів та жанрів мистецтв. Така взаємодія та поєднання мистецтв збагачує фестивальні проєкти, багатожанровість робить їх привабливими для різних аудиторій, задовольняє інтереси та уподобання публіки, створює неповторну атмосферу емоційного піднесення і задоволення.

Фестиваль як конкурсне мистецьке змагання створює інтригу, підвищуючи інтерес до заходу як з боку учасників, так і глядачів.

Строката палітра мистецьких фестивалів визначає не лише їх типо-видову класифікацію, а й функції та завдання. Передусім зауважимо, що відповідні завдання формуються в залежності від тематики фестивальних заходів, цілей організаторів, запитів та очікувань аудиторії. Статус кожного мистецького фестивалю визначається обсягом культурологічних та економічних завдань. Тож, серед *пріоритетних завдань* ми виділили такі:

- популяризація певного виду мистецтва, представлення нових ідей, перспективних тенденцій в галузі, обмін досвідом;

- просування виконавців, їх культурно-мистецького продукту (нових записів, фільмів, програм та ін.), інтеграція в глобалізований мистецький простір;
- пошук нових талантів та відкриття імен, впровадження та перевірка на практиці мистецьких інновацій;
- формування попиту, регулювання естетичних смаків та пріоритетів аудиторій;
- встановлення міжкультурних комунікацій, представлення традиційного та сучасного українського мистецького продукту на міжнародній арені, налагодження ділових та творчих контактів для реалізації масштабних культурно-мистецьких проєктів, науково-практичних заходів тощо;
- важливою є економічна складова, яка передбачає розвиток територій, а саме: інфраструктури регіону, транспортної логістики, сфери послуг (мережі готелів, ресторанів, баз відпочинку), туристичної галузі, підприємств індустрії дозвілля.

Більш детально охарактеризуємо основні *функції* фестивалів;

Просвітницька функція є однією з визначальних у фестивальній практиці. Її сутність – в презентації досягнень одного або ж кількох видів мистецтва. Для глядачів, артистів-професіоналів, любителів, критиків та інших представників фахового середовища це нагода безпосередньо ознайомитися з художніми досягненнями в певній галузі мистецтва, творчими, виконавськими та технічними інноваціями, оцінити сучасні тенденції розвитку та зпрогнозувати перспективи розвитку. Просвітницька функція тісно пов'язана з розвитком внутрішнього світу людини, формуванням моральних орієнтирів, системи цінностей, утвердженням духовних переконань тощо [35, С. 64].

Важливою є *комунікативна функція* мистецьких фестивалів. Сутність процесу фестивальної комунікації полягає в обміні інформацією та новинами в одній або кількох галузях мистецької діяльності. Учасники-конкурсанти фестивалю є безпосередніми передавачами інформації до

глядацьких/слухацьких аудиторій, які отримують її, а згодом активно вступають в процес обміну інформацією. Сам фестивальний захід набуває ролі засобу комунікації між усіма його учасниками. Інструментами комунікації є інформаційний та рекламний супровід фестивалю, промоушн, івенти в межах проекту (прес-конференції та брифінги митців, презентації, автограф-сесії, майстер-класи, творчі зустрічі з окремими учасниками), єдиний фірмовий стиль тощо.

Сучасні фестивалі стали дієвою платформою для встановлення контактів між митцями, продюсерськими та концертними організаціями, агентами, представниками фахових асоціацій, критиками, засобами масової інформації (галузевими журналами, часописами, телевізійними каналами) тощо. В процесі комунікацій створюються умови для широкого обговорення професіоналами та зацікавленими учасниками актуальних питань і проблем мистецького середовища, обміну досвідом, налагоджуються ділові контакти, створюються передумови для укладання бізнесових та творчих угод.

Однією з важливих у переліку функцій фестивалів є *навчально-виховна*. Сучасний багатожанровий мистецький фестивальний захід передбачає своєрідний баланс між розвагою, змаганням талантів, художньою творчістю, отриманням нових знань та вихованням. Фестиваль є інструментом організації вільного часу, мотивує до саморозвитку, формує у публіки художній смак, забезпечує змістовний культурний відпочинок, несе позитивне емоційне навантаження. Тож його роль у виховному процесі особливо молодого покоління та дітей важко переоцінити. Навчальна функція реалізується через залучення усіх учасників (глядачів, аоторів, професійних виконавців, критиків, продюсерів та менеджерів шоу-бізнесу) до отримання знань, розширення кругозору та підвищення загального культурного рівня. Це відбувається через участь в майстер-класах, тренінгах, практичних семінарах, інтер-активних заняттях тощо, які передбачають широку взаємодію в процесі спільної творчої діяльності в різних видах та напрямках мистецтва.

Дозвіллева та рекреаційна функції передбачають змістовну творчу діяльність людей у сфері вільного часу. Фестивальні форуми забезпечують можливість творчої реалізації та самовиявлення самих широких верств населення, несуть в собі емоційну та психологічну розрядку, можливість відійти від повсякденної буденності, отримати святковий настрій, заряд енергії та натхнення.

Ми зазначали, що в межах фестивальних проєктів відбувається значна кількість супутніх івентів різної тематичної спрямованості та змісту. Важливою складовою є проведення науково-практичних конференцій, круглих столів та інших форм комунікацій, які є платформою для обговорення, формування загального бачення і оцінки тенденцій та динаміки розвитку тієї чи іншої сфери культури і мистецтва, прогнозування їх подальших перспектив. Це дає підстави стверджувати про *науково-аналітичну функцію* фестивалів.

Також науковці виокремлюють ряд інших функцій, як от: *популяризаторську* (О. Жукова) сутність якої в переосмисленні мистецьких традицій та їх гідне представлення в міжнародному культурному середовищі, ознайомлення публіки з новими іменами – талановитими митцями та творчими колективами; *ідеологічну та естетичну* функції (Н. Кучіна), які орієнтовані на формування стоглядних, ідейно-моральних позицій людей, естетичних уподобань і потреб суспільства; *соціально-інтегративну* (С. Зуєв) – полягає у активізації та залученні великої кількості людей до фестивального руху, як прояву культурно-мистецького життя; *регулювання культурної політики* – формування інтересу регіональних спільнот до певного виду мистецтва, залучення до різних видів творчості, активізація культурного життя, поглиблення культурних контактів та вплив на економічний розвиток регіону та ін.[35,С. 63 – 64; 21; 26; 27].

Окрім соціокультурних функцій фестивалі набули *економічних функцій*. Наразі фестивальні заходи перестали бути просто розвагою, а стали однією зі складових креативної економіки, яка приносить значні прибутки в

бюджет міст, країн де проходять. Пожвавлюючи мистецьке життя регіонів, фестивалі сприяють їх економічній розбудові, активізують місцеві бізнес-еліти, які долучаються до інвестування фестивальных проєктів, впливають на впровадження нових сучасних активних форм економічної діяльності.

Фестивалі є прекрасним інструментом вивчення ринку мистецьких товарів і послуг, дають інформацію про його кон'юктуру, конкурентні переваги, диференціацію аудиторій та їх попит на мистецький продукт, орієнтацію на певні види, жанри, форми мистецтва, окремих виконавців. Разом з тим, фестивальні проєкти використовуються професіоналами галузі для збору поточної і актуальної інформації про останні мистецькі досягнення, тренди, тенденції розвитку.

З мистецькими фестивалями пов'язаний туристичний бізнес, який набув активного розвитку в світі та Україні в останнє десятиліття. Сьогодні міжнародні мистецькі фестивалі увійшли в туристичні каталоги та календарі мистецьких подій великих туристичних фірм, приваблюють туристів нестандартними пропозиціями, спонукають відвідати фестивалі як самобутні і яскраві культурно-мистецькі акції. Це значно урізноманітнює туристичні програми, забезпечує не лише змістовне дозвілля, а й надає можливість активної творчої участі в івентах. Для туристичного сектору це активізація діяльності в конкретному регіоні та пожвавлення економічної складової.

Успіх та популярність мистецьких фестивалів безпосередньо залежить від популярності культурної акції, її тематики, жанрової спрямованості, репертуарної політики, мистецьких та культурних традицій міста/регіону/країни де він проходить. Важливого значення набувають питання інформаційного супроводу та реклами фестивалю, розвиненої інфраструктури (транспорт, готелі, заклади харчування, туристичні об'єкти та ін.), безпеки.

Як масовий захід фестиваль орієнтується на активне включення глядачів до дійства, створення атмосфери непересічної події, розваги та свята, вплив на емоційне середовище тощо.

Підсумовуючи викладене та аналізуючи значення фестивалів, акцентуємо увагу на тому, що вони є багатофункціональним явищем, яке тісно пов'язане з динамікою культурного розвитку певного регіону/країни та впливає на нього з точки зору активізації і урізноманітнення мистецького життя. Фестивалі є засобом розвитку та трансформації різних видів мистецтва.

1.3. Історична ретроспектива та сучасні виклики фестивальної практики.

Сьогодні світова культура славиться у всьому світі своїми видатними талановитими музикантами, художниками, театральними діячами та ін., вихованими на кращих традиціях своїх країн. Вони мають можливість продемонструвати свої творчі здібності в різних сферах мистецтва на конкурсах і фестивалях різного масштабу.

Звернемося до історичних фактів. Виникнення музичних конкурсів - змагань музикантів (виконавців, композиторів, інструментальних майстрів) сягає глибокої давнини. Перші конкурси проводилися в V ст. до н.е. в Афінах, переможців змагань називали там лауреатами. Слово лауреат походить від лат. laureatus – увінчаний лавром, ця особа, якій присуджено державна або міжнародна премія, а також переможець мистецьких конкурсів.

Давньогрецький звичай нагороджувати почесним вінком з гілок лавра переможці яких-небудь змагань існував і в Давньому Римі. В середні віки увійшли в практику змагання трубадурів, труверів, мінезингерів, мейстерзингерів [24, С. 21 – 22].

Існує безліч міфів про виникнення Олімпійських ігор. Найпочеснішими їхніми родоначальниками вважають богів, міфічних героїв, царів і правителів. Точно встановлено, що перша відома нам Олімпіада відбувалася в 776 р. до н. е. Кожні Олімпійські ігри перетворювалися на свято для народу, служили свого роду конгресом для правителів і філософів,

конкурсом для скульпторів і поетів, драматургів і співаків. Це був час загального перемир'я між ворожими полісами. Олімпіади звеличували людину, тому що вони відбивали світогляд, наріжним каменем якого були культ досконалості духу і тіла, ідеалізація гармонійно розвинутої людини — мислителя й атлета. Олімпіоніку – переможцеві ігор – співвітчизники відплачували почесними, яких удостоювалися боги. Олімпійський герой, увінчаний вінком, одягнений у пурпурні шати, урочисто в'їжджав у рідне місто на колісниці, але не через звичайні ворота, а через пролам у стіні, який того ж дня городяни зашпаровували, щоб олімпійська перемога, яка ввійшла в місто, ніколи не покидала його. У місті встановлювалася статуя на честь переможця, складалися хвалебні оди, влаштовувалися бенкети. Окремо потрібно сказати про статуї. Це не були точні портрети переможців; особистість переможця увічнювалася тільки через ім'я, написане на постаменті. Уже значно пізніше допускалося зображення не божества або обожненого героя, а реальної людини. Учасник змагань повинен був бути морально бездоганним, з незаплямованою репутацією. Ця вимога пояснювалася культовим характером свят – можна образити бога, допустивши до змагань непорядну людини, що порушить святість його храмових володінь. Тому допущені до ігор юнаки символізували собою гармонію, красу, доблесть, моральність і духовність. Під час Олімпійських ігор усе навколо оживало, кипіло життя. Прибували десятки тисяч атлетів і гостей, вщерть заповнювалися грандіозні на ті часи спортивні споруди, які за своєю суттю мало чим відрізнялися від сучасних спортивних комплексів. На Олімпіадах виявляли лише переможця в окремих видах змагань — олімпіоніка. Але в основному збиралися для того, щоб узяти участь в обрядовому святі, присвяченому Зевсу. До 776 р. до н. е. усі держави, розташовані на Пелопоннеському півострові, почали брати участь в Олімпіадах і саме з цієї дати почалася традиція увічнювати імена переможців. Офіційно свято тривало п'ять днів. Напередодні урочистого відкриття Олімпійських ігор на березі ріки Алфей поблизу стадіону

розкидали намети. Сюди, крім численних шанувальників спорту, прямували торговці різними товарами і власники розважальних закладів. Так, ще в давні часи, в організаційну підготовку Ігор втягувалися різні соціальні прошарки населення Греції. Олімпійські ігри зі зростанням їхньої популярності впливали на центр Олімпії – Альтис. Більше 11 століть в Олімпії проводилися ігри, у яких брали участь жителі всієї країни. Подібні ж ігри відбувалися також в інших центрах країни, але жодні з них не могли зрівнятися з Олімпійськими. Під час літнього сонцестояння учасники змагань і організатори, прочани і вболівальники віддавали пошесті богам, запалюючи вогонь на вівтарях Олімпії. Переможець змагань із бігу удостоювався пошесті запалити вогонь для жертвопринесення. Блиск цього вогню припиняв на час війни, приводив до згоди ворогуючі сторони, суперництво віталось тільки на бігових доріжках. От чому потім була відновлена традиція запалювання вогню, а пізніше і доставки його до місця проведення змагань. Церемонія запалювання вогню, який проноситься не тільки через країни, але й континенти – особливий олімпійський ритуал. Вперше Олімпійське полум'я спалахнуло в перший день ігор на стадіоні Амстердама в 1928 р. Однак не залишилося жодних свідчень, що цей вогонь був доставлений, як велить традиція, естафетою з Олімпії. Початок смолоскиповим естафетам, що приносили вогонь з Олімпії у міста проведення Олімпіад, було покладено в 1936 р. Біг факелоносців – один із найбільш урочистих моментів Ігор. 20 червня 1936 р. в Олімпії був запалений вогонь, що подолав потім 3075-кілометровий шлях дорогами Греції, Болгарії, Югославії, Угорщини, Чехословаччини й Німеччини. А в 1948 р. смолоскип уперше здійснив морську подорож. В епоху Ренесансу, коли знову виник інтерес до мистецтва Давньої Греції, згадали і про Олімпійські ігри. На початку ХІХ ст. спорт у Європі одержав загальне визнання, тому природно, що виникло прагнення організувати щось подібне й грандіозне, де спортсмени з різних країн світу могли б показувати високі результати. Передісторією, своєрідним поштовхом до цього стало проведення локальних ігор у Греції (1859, 1870, 1875, 1879

рр.). В організації міжнародного Олімпійського руху активну участь брав французький суспільний діяч, педагог та історик П'єр де Кубертен. Наприкінці XVIII ст. зростання економіко-культурного спілкування між державами було настільки високим, що заклик П'єра де Кубертена «Потрібно зробити спорт інтернаціональним, потрібно відродити Олімпійські ігри!» знайшов належний відгук у багатьох країнах. 23 червня 1894 р. у Парижі у Великому залі Сорбонни зібралася комісія з відродження Олімпійських ігор. Її генеральним секретарем став П'єр де Кубертен. Потім оформився Міжнародний олімпійський комітет – МОК, до якого увійшли найбільш авторитетні й незалежні громадяни різних країн. За рішенням МОК ігри I Олімпіади повинні були відбутися у квітні 1896 р. у столиці Греції. Енергія Кубертена й ентузіазм греків подолали багато перешкод, про які буде сказано нижче, і дозволили виконати намічену програму. Перші Ігри викликали в публіки неймовірний інтерес, трибуни стадіону, розраховані на 70 тисяч місць, вмістили в себе 80 тисяч глядачів. Усі присутні на стадіоні побачили барвисті церемонії відкриття і закриття відроджених Ігор, нагородження переможців змагань. Про успішно проведені Олімпійські ігри усьому світі розповіла преса, і громадськість зі схваленням зустріла починання. Сьогодні організація сучасних Олімпійських ігор під силу лише економічно розвинутим країнам. Для проведення цього заходу обираються тільки ті міста, що мають необхідні спортивні споруди, а також можуть належним чином прийняти необхідну кількість гостей. Така честь випала не багатьом містам нашої планети: Парижу, Лондону, Антверпену (Бельгійському місту), Амстердаму, що в Нідерландах, Лос-Анджелесу, Берліну, Гельсенкам, Риму, Мехіко, Москві та Сіднеї [22].

В Давньому Римі також проводилися свята-праобрази фестивалів. Ппулярними були Донісії – святкування на честь бога Діоніса, що проходили восени після збору урожаю. Пісні, костюмовані виступи акторів, музикантів і танцюристів надавали урочистості та емоційності. Яскравою складовою дійства були творчі змагання драматургів, поетів та хорів. На

думку Л. Зеленської це свято стало чинником розвитку театрального мистецтва та складовою культурного життя тогочасного суспільства [22, С. 23].

Сатурналії – ще одне свято Давнього Риму, яке влаштовувалося на честь Сатурна, встановлені в Римі наприкінці 5 століття до н. е. на спогад про Золоту добу, яка, нібито, була на землі за урядування цього бога. Сатурналії, що починалися 17 грудня і тривали 3 дні, були святом згоди й рівності. На час сатурналій припинялися всі роботи, раби сідали до столу разом із своїми панами, які їм прислужували. В ці дні зникала не тільки нерівність станів, а й будь-яка ворожнеча, відкладалися суди й виконання вироків над засудженими, у цей час навіть не годилося обмірковувати воєнні плани. Свята включали спортивні змагання, виступи акторів, урочисті процесії та масові гуляння. Сатурнові приносили жертви, веселі процесії йшли вулицями міста, скликали на бенкети й забави. Батькам родини давали різні пам'ятні подарунки, найчастіше воскові свічки та ляльок із глини. Імператори в ці дні влаштовували пишні ігри. Деякі обряди з сатурналій перейшли до християнської релігії. Історичні артефакти донесли до сьогодення спогади про Нептуналії та Луперкалії – масові святкування з яскраво вираженою мистецькою складовою – піснями, танцями, виконавськими змаганнями [22, С. 23]. В згаданих нами святах віддзеркалювались традиції тогочасного мистецтва, естетичні погляди та уявлення широких суспільних верств.

Багатством тематики та різновидами свят вражає дохристиянська словянська культура. Урочистості та свята були тісно пов'язані з народними традиціями та побутом людей. Формуючись у певний фольклорний комплекс та містичні й релігійні вірування слов'янські свята внесли в народну культуру урочистості під час яких виконували календарні та обрядові пісні, дійства пов'язані з певною порою року (щедрівки, колядки, обжинки тощо). Ці традиції, вже у трансформованому вигляді, дійшли до наших часів. [22, С. 26 – 27].

З прийняттям християнства святкова практика поповнилася релігійними урочистостями. В середньовічній Європі започатковані карнавали і маскаради, як великі культурні події, що включали мистецькі змагання – прообрази фестивалів. Згодом вони доповнилися мистецькими турнірами, балами, пересувними художніми виставками і гуляннями.

В середні віки існувало багато свят: карнавали (весняні та осінні), свято дурнів, свято осла, вибір короля ненажер, святкування боротьби Масляної і Посту. Образи цих народних гулянь нарочито гротескні: сатира і пародія – основний художній прийом бродячих акторів і мандруючих школярів. У міських карнавальних ходах вшановується блазнівської «король на годину», або єпископ дурнів, що їде на ослі задом або на пивній бочці. Народний гумор наповнює критичним підтекстом зображення карнавальних фігур Посту і Масниці, першого – товстого ненажерою, другого – худого доходяги. Світосприйняття середньовіччя завжди двояке: серйозність і сміх, серйозні міфи і поняття і їх пародійні двійники і карикатури.

Народна майданна культура пародіює церковні таїнства, лицарські турніри, манірність міської знаті. Карнавал – це спосіб життя, якому на час підкоряється все. Він має свої символи, свій мову, свої образи. Це образи і символи гротеску, що змінює все місцями, ставлячи все з ніг на голову. В середні віки сміх витіснявся звідусіль, офіційна культура визнавала тільки серйозний тон. Серйозність стверджувалась як єдина форма для вираження істини, добра і взагалі всього істотного та важливого. Християнство засуджувало сміх. Звісно, сміх у середні віки був опозицією домінуючій культурі, він протистояв святості, багатству, культу, ритуалу, етикету, створював богохульний світ без сорому, але й без брехні, де відкидаються умовності, лицемірство, розрахунок і можна «говорити правду» про все. Певною мірою цю функцію виконували блазні при дворах королів. На блазнів перетворювалося все суспільство під час середньовічних карнавалів. Карнавальні розваги начебто вибудовували по той бік офіційного інший світ і інше життя. Насамперед, ідеться про карнавальні свята на майданах:

багатоденні, із складним сценарієм і процесіями на майданах і вулицях. Доки тривав карнавал, усі жили за законами карнавальної свободи, коли дозволено все, що засуджувалося в інший час, коли відмінено будь-яку ієрархію відносин, привілеї, норми, забобони, умовності, коли встановлювався фамільярний контакт між людьми незалежно від їх суспільного, майнового, вікового станів. Етикет і пристойність відкидалися, можна було пародіювати всі церемоніали (посвячення у лицарі, в'їзд короля в місто, церковні акти). Крім карнавалів у власному розумінні слова, влаштовувалися «свято дурнів» і «свято осла». Навіть храмові свята супроводжувалися різними «урочистостями» за участю велетнів, карликів, потвор, учених звірів.

Незмінними учасниками громадянських і побутових церемоніалів та обрядів були блазні і дурні. У сміховій літературі є пародії на всі моменти церковного культу та віровчення: пародійні проповіді, епітафії, постанови соборів. Карнавальний сміх звучить у фарсах і фаблю, своєрідній ліриці вагантів. У Київській Русі, а пізніше і в Україні сміхову культуру представляли скоморохи, театр вертепу, гуморески, частівки, анекдоти. Карнавал проніс через століття спіритуалістичної середньовічної культури активне відчуття тілесності навколишнього світу. Він виривав людину з прохолоди католицького храму назовні, у світ руху та тілесності, і нагадував про існування живої реальності. В цьому полягало його важливе значення [22].

У XVIII ст. часто змагалися у виконавському мистецтві (орган, клавір, клавесин, скрипка) найбільші композитори. Музичні конкурси в сучасній формі виникли в XIX ст. Перший національний музичний конкурс був проведений в 1803 р. у Франції на здобуття Римської премії. Перший міжнародний конкурс (гітаристів) організував на власні кошти в Брюсселі російський музикант Н. П. Макаров. У 1890 А. Г. Рубінштейн також на власні кошти організував в Петербурзі міжнародний музичний конкурс піаністів і композиторів (він проводився до 1910 р з інтервалом в 5 років в різних європейських столицях).

Друга половина XIX – початок XX ст. ознаменувалися влаштуванням всесвітніх виставок і ярмарків – великих міжнародних проєктів, що демонстрували досягнення не лише в економічній галузі розвинених країн, а набули значення культурних подій та активізації мистецького життя – концертного виконавства, театральної діяльності, бальної культури, церемоній за участі оркестрів, спортивних змагань, розважальних заходів тощо. Подальший розвиток пов'язаний з комерціалізацією заходів, в тому числі й фестивалів. Музичні конкурси на межі XIX – XX ст.ст. організовувалися музичними товариствами, навчальними закладами, а також приватними музичними фірмами і особами – меценатами, композиторами, громадськими діячами та товариствами.

З 1957 р. існує Федерація міжнародних конкурсів з центром в Женеві, яка видає щорічний бюлетень. Для кожного міжнародного музичного конкурсу виробляється програма випробувань по турах, визначаються кількість і розмір премій, вікові рамки і ін.; майстерність учасників оцінює журі, як правило, інтернаціональне за складом [65].

Поширення музичні фестивалі-конкурси отримали з середини XX ст., ставши основною формою виявлення молодих талантів. У радянський період музичні конкурси висунули на міжнародну концертну естраду багатьох видатних виконавців. Регулярними стали республіканські і всесоюзні конкурси музикантів-виконавців, артистів балету, диригентів; організовуються також змагання виконавців на оркестрових і народних інструментах, майстрів естради, композиторські конкурси на створення творів певних жанрів.

До числа найбільш значних сучасних міжнародних музичних фестивалів-конкурсів відносяться: ім. бельгійської королеви Єлизавети (Брюссель), ім. М. Лонг Ж.-Ж. Тібо (Париж), ім. Ф. Шопена (Варшава), ім. Г. Венявського (Познань), молодих оперних співаків (Софія), ім. Дж. Енеску (Бухарест), музичний конкурс в Будапешті, музичний фестиваль «Празька весна», музикантів-виконавців в Женеві, ім. І.С. Баха (Лейпциг), ім. Р.

Шумана (Цвіккау), піаністів в Лідсі, оркестрових диригентів в Римі, ім. Н. Паганіні (Генуя) [53]. Цікавими є українські фестивалі, як от сучасного мистецтва «КиївМузикФест», «AIR ГОГОЛЬFEST», «Музика молодих», Вінницький оперний фестиваль тощо, які ми охарактеризуємо більш детально в наступному розділі нашої роботи.

Висновки до 1 розділу

Фестиваль [від лат. *festivus* - веселий] за своїм визначенням є масовим культурно-мистецьким проектом, який, зазвичай, присвячений огляду досягнень у певному виді мистецтва.

Історія фестивальної діяльності тісно пов'язана з економічним та соціокультурним розвитком суспільства, має глибоке коріння і стійкі традиції.

Сучасна типо-видова класифікація фестивалів є наступною: за видами мистецтва (музичні, балетні, джазові, театральні, кіно), етнічні/фольклорні, гастрономічні, історичні (військово-історична реконструкція), тематичні (красознавчі), художні, книжкові, коміксів, музеїв, туристичні, спортивні, феєрверків, реклами, комп'ютерного мистецтва, студентів та молоді, дитячі тощо. За охопленням учасників розрізняють: місцеві, регіональні, національні, міжнародні.

Мистецькі фестивалі виконують ряд соціокультурних функцій, серед яких вирізняють такі: просвітницька, комунікативна, навчально-виховна, естетична, інтегративна, дозвіллева, регулювання культурної політики тощо. Важливою є економічна функція фестивальних проектів.

Кожен фестивальний являє собою стійку модель, яка пов'язана з культурними та економічними інтересами регіону, відображає соціальні взаємини, стійкість традицій, розмаїття та специфіку мистецького життя.

Міжнародні мистецькі фестивалі є важливою складовою міжнародного культурного співробітництва. Вони активізують культурно-мистецьке життя

та творчу ініціативу певного регіону, міста чи країни; їх надзвичайно важливою складовою є подієвість, оскільки фестивальні проекти приваблюють увагу ЗМІ, зміцнюють позицію керівництва фестивалю по відношенню до політичних лідерів, спонсорів і меценатів.

РОЗДІЛ 2. КУЛЬТУРОТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ МІЖНАРОДНИХ МИСТЕЦЬКИХ ФЕСТИВАЛІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

2.1. Мистецькі фестивалі як складова міжнародного фестивального руху.

Міжнародний фестивальний рух сьогодні – масштабне явище, спрямоване на соціокультурні трансформації, презентацію міст і країн, розвиток і профілювання свого навколишнього середовища як інноваційного, активного, орієнтованого як на майбутні творчі відкриття, так і на досягнення культурної пам'яті.

Сьогодні мистецькі фестивально-конкурсні івенти не лише формують міжнародний фестивальний рух, а й виконують актуальні завдання:

- є дієвими чинниками соціально-культурного розвитку країн і народів, продовження діалогу, розвитку спільної стратегії й міжкордонних обмінів для реалізації мистецького потенціалу;
- формують суспільне визнання мистецтва і культури, як головних пріоритетів людського буття;
- сприяють реалізації спільних ініціатив, створюють платформу для творчої реалізації митців та виконавських колективів;
- забезпечують широку комунікацію в фаховому середовищі,
- уособлюють новий тренд в сфері сучасного мистецтва та сприяють розвитку креативних індустрій;
- акцентують привернення уваги науковців та фахівців-практиків до вивчення сучасних мистецьких тенденцій та можливості прогнозування їх подальшого розвитку і трансформацій.

Важливою є їх роль у формування смаку та мистецьких орієнтирів слухацьких/глядацьких аудиторій, залучення їх до інновацій в світі музики, сприяння культурному та інтелектуальному зростанню, творчій

самореалізації тощо. Фестивалі об'єднані метою не лише популяризувати мистецтво, а й робити його співзвучним сучасності, зберігати рівновагу між творчою традицією та інновацією [67].

Важливе місце у розвитку міжнародного фестивального руху відіграють фахові об'єднання та асоціації, які є провідними осередками консолідації професійної спільноти. Проаналізуємо їх діяльність.

Європейська асоціація фестивалів (*European Festivals Association – EFA*), заснована в 1952 р. в Женеві (Швейцарія). Наразі об'єднує понад 2650 мистецьких фестивалів з 44 країн світу. На сайті асоціації зазначене її основне завдання та цілі, які полягають у підтримці і розвитку міжнародного фестивального руху, посилення його ролі в культурно-мистецькому співробітництві країн. Засновники акцентують увагу, що фестивальний простір є майданчиком творчого самовиявлення, популяризації багатожанрового сучасного мистецтва, відкриття талантів, обміну досвідом, зародження нових ідей і спільних проєктів [80].

У 2014 р. Асоціацією започаткований проєкт «Europe for festivals, festivals for Europe / Європа підтримує фестивалі, фестивалі підтримують Європу» (EFFE), який став результатом багаторічної співпраці з поважними міжнародними інституціями Європейського Союзу – Європейським Парламентом та Європейською Комісією і частково фінансується ними. В його установчих матеріалах наголошується, що фестивалі залучають тисячі глядачів та учасників в містах проведення заходу, чим сприяють економічному і культурному розвитку міст і підвищують їх статус мистецьких осередків. Спеціальним знаком якості «EFFE Label» (своєрідним фестивальним «Оскар» Європи) один раз на два роки відмічають фестивальні події, які отримали широке суспільне визнання, є найбільш цікавими та успішними з точки зору менеджменту, організаційних засад, креативної концепції та творчого наповнення [80; 7]. Заявку на номінацію мають можливість подавати фестивалі, що представляють такі

види і жанри мистецтва, як: архітектура, кіно, музика, театр, танець, культурна спадщина, література, цирк, опера, усна творчість і розповіді, стріт-арт, візуальне мистецтво, фотографія, цифрове мистецтво, ремесла і прикладне мистецтво тощо.

На 2019 р. до початку пандемії COVID-19 715 фестивалів із 39 країн отримали цю відзнаку. Серед переможців європейських фестивалів є три українські, а саме: «ГогольFEST» (м. Київ), «Файне місто» (м. Тернопіль) і «Яворівська забавка» (м. Яворів, Львівська область), які отримали високі оцінки міжнародного журі та сертифікати [Додаток ; 7; 86]. Також у 2019 р. Європейська фестивальна асоціація поповнилась двома членами від України – фестивалем ГогольFEST та Січеславською фестивальною асоціацією «АртЕтноФест».

Цей факт свідчить про визнання вітчизняних форумів, як масштабних успішних проєктів, їх значення у формуванні українського і загальноєвропейського культурно-мистецького простору.

Усі фестивалі, які отримали європейську відзнаку, внесені в календар європейських фестивалів, представляючи широку і активну культурну сцену Європи. Це, в свою чергу, сприяє рекламному просуванню та розширенню промоції фестивалям (веб-сайт і Довідник EFFE), дає нові можливості для розвитку партнерства, налагодження міжкультурних комунікацій, залучення до мистецької спільноти Європи.

Важливим починанням було створення у 2016 р. в межах проєкту інформаційних і організаційних пунктів – EFFE-хабів в різних країнах, що долучилися до ініціативи та стали основними партнерами асоціації. Основною метою хабів було визначено заохочувати національні фестивалі (на національному, обласному чи місцевому рівнях) до співпраці на європейському просторі, їх популяризація, підвищення мистецької якості та інноваційний підхід, залучення місцевих громад, європейський і глобальний виміри [80; 96]. Наразі, 28 країн-членів ЄС та країн, що беруть участь у програмі «Креативна Європа» (Creative Europe) – Норвегія, Ісландія, Сербія,

Боснія, Чорногорія, Македонія, Грузія, Молдова, Україна та Ізраїль), а також Швейцарія, Туреччина та Вірменія, що є стратегічними партнерами ЄС і розташовані в Європі чи межують із нею.

В Україні такий EFFE-Хаб створено 2016 р. на базі Центру розвитку «Демократія через культуру» [96]. EFFE-Хаб-Україна провів дослідження, яке визначало стан і ресурси українського фестивального руху бажання і готовність до міжнародної співпраці вітчизняного фестивалів, продюсерських і мистецьких агенцій, туристичних фірм, фахових та громадських організацій, міських та територіальних громад [96]. Слід зауважити, що в перші два десятиліття ХХІ ст. в Україні фестивальна практика набула активного розвитку (понад 1000 комерційних і незалежних фестивалів щорічно), а мистецький компонент в ній став пріоритетним. Мистецькі фестивалі трансформувалися у багатожанрові форуми, які достойно представляють різні види мистецтва, а їх традиційними складовими стали ярмарковий, гастрономічний, спортивний та інші компоненти. В результаті дослідження було з'ясовано, що в Україні наявні мистецькі та організаційно-творчі ресурси, а також активи культурно-історичної спадщини, туристичної сфери, які готові до використання у фестивальній діяльності. Ба, більше – стануть важливим джерел розвитку міст і громад, дадуть можливість співпраці з державним та бізнесовим сектором, активізують мистецьке життя, сприятимуть збереженню та популяризації мистецьких традицій та надбань.

У 2018 р., який було проголошено Європейським роком культурної спадщини, в багатьох країнах було проведено низку фестивальних заходів, які дивували відвідувачів розмаїттям культурного самовираження і традицій, надали унікальну можливість для розуміння минулого і сучасності, заохотити широкі верстви людей відкривати та досліджувати метаріальну і нематеріальну культурну спадщину через мистецькі івенти, прогнозувати майбутній розвиток спільної культури людства [51].

Карантинні обмеження, пов'язані з пандемією коронавірусу, вплинули на всі сфери суспільного життя, в тому числі й фестивальний рух, що розрахований на масового глядача, публічні простори, концертні, та виставкові зали. Тож, організатори та фахова спільнота змушені змінювати плани, переглядати творчу політику та календарі подій, шукати нові можливі рішення й формати проведення фестивальних проєктів.

Заплановані щорічний міжнародні мистецькі фестивалі 20200 – 2021 рр., переносилися на інші терміни, або ж проводилися у форматі онлайн.

2024 р. став кризовим для фестивальної практики України, що пов'язано з повномасштабним вторгненням росії в нашу країну. У цей скрутний період міжнародні фахові асоціації, мистецька спільнота закликає разом пережити кризу і подумати, як краще подолати її наслідки. 12 квітня та 2 травня 2022 р. в онлайн режимі відбулися зустріч представників мистецьких фестивалів і митців Європи та Генеральна асамблея Європейської асоціації фестивалів (EFA), в якій узяли участь близько 68 учасників, представників фестивальної спільноти європейських країн. Вони висловили свою одностайну підтримку українському народу і припинили будь-яку співпрацю з культурними установами країни-агресора. Серед питань творчого розвитку Асоціації однією з провідних на Асамблеї була українська тема. Низка європейських фестивалів висловили свою готовність надати практичну допомогу українським митцям, запропонували майданчики для виступів, арт-резиденції, присвячуючи художні виступи та музичні твори Україні [37].

Важливим починанням 2022 р. стала ініціатива Європейської асоціації фестивалів за підтримки ЄС, розпочати трирічну програму, спрямовану на підтримку молодих талантів. Заявки можуть подавати фестивалі, або ж окремі митці/колективи від імені фестивалю, в партнерстві, принаймні, трьох фестивалів з різних країн. До участі запрошуються представники практично всіх жанрів мистецтва, як сучасного, так і традиційного. Переможці зможуть отримати творчу резиденцію, та підтримку для реалізації своїх мистецьких

планів, можливість представити це європейській аудиторії різних країн [48; 80].

Серед інших авторитетних об'єднань в галузі фестивальної діяльності варто відмітити: *Міжнародну асоціацію фестивалів та подій (International Festivals & Events Association – IFEA)*, яка заснована 1956 р. в м. Нью-Йорк (США); *Європейську асоціацію фольклорних фестивалів (European Association Of Folklore Festivals – EFFA)*, заснована 2007 р. в м. Велике Тирново (Болгарія); *Міжнародну асоціацію організаторів спеціальних заходів (International Special Events Society – ISES)*, створену в 1985 р. в м. Чикаго (США) та ін. Серед основних завдань асоціацій – розвиток міжнародного фестивального руху та діяльності в галузі організації й проведення заходів, популяризація мистецтва, в тому числі й фольклорної традиції, у світі, обмін досвідом і вдосконалення професійних інновацій, використання сучасних телевізійних, комп'ютерних й інших інформаційних технологій розбудова фахової освіти, дотримання професійних стандартів і чесної конкуренції в цьому секторі [22, С. 47 – 50; 82; 83]. Варто наголосити, що наразі Україна активно співпрацює з міжнародним фаховим середовищем, долучається до мистецьких ініціатив, априяє розбудові міжнародного фестивального простору.

2.2. Найвідоміші зарубіжні фестивалі: досвід та творчий потенціал.

На сьогоднішній день в світі існує величезна кількість музичних фестивалів, які завдяки міцним музичним традиціям та надбанням завоювали популярність серед публіки, мають свої постійні аудиторії та статус міжнародних. Розглянемо найвідоміші та найяскравіші міжнародні форуми та дамо їм характеристику як мистецьким і соціальним проектам.

Фестиваль «Sonar» («Сонар») – відомий у всьому світі фестиваль сучасної музики, креативності та мультимедійного мистецтва. Щорічно проходить в Барселоні (Іспанія) наприкінці літа, триває 3 дні та збирає понад

100 тис глядачів. У цього заходу унікальний формат: крім вибухових концертів, виступів ді-джеїв та live шоу в рамках фестивалю заплановано серію заходів під назвою Sónar+D, присвячених обговоренню цифрових технологій креативної індустрії в яких приймали участь професіонали медіа и шоу-бізнесу з різних країн.

Програма форуму зазвичай тримається у секреті. В рамках фестивалю проводяться не тільки нічні, але і денні заходи. Нічним концертам відведено місце подалі від центру міста, куди можна дістатися на спеціальних автобусах. Денна програма називається «Sonar by Day», нічна – «Sonar by Night», які різняться за тематикою та програмою. В лайнапі безліч зірок електронної музичної сцени, що представляють минуле, теперішнє та майбутнє цього жанру. За останні роки гостями фестивалю були Björk, Beastie Boys, The Chemical Brothers, Skrillex, The Roots, M.I.A, Justice та ін. На «Sónar» приїжджають зірки світової величини (наприклад, Massive Attack), а також андеграундні, але вкрай цікаві експериментальні артисти: у минулі роки фестиваль відвідували Aphex Twin, Рюїчі Сакамото і їм подібні.

«Sonar» – це сучасний івент, який користується величезною популярністю серед поціновувачів якісної електронної музики та відпочинку, а тому в останні роки проводиться не тільки в Барселоні, але і в Рейк'явіку, Сан-Паулу, Токіо та інших містах [Додаток А]. Фестиваль є специфічним креативним чинником культуротворення, розвитку святкової практики.

Фестиваль «Tomorrowland». Навряд чи вдасться знайти фанів мейнстрімної електронної сцени, що не чули про цей фестиваль. Це вже третя резиденція мекки танцювальної музики, яка щороку збирає більше 300 тисяч гостей під сценою та ще стільки ж біля екранів з онлайн-трансляцією. «Tomorrowland» – фестиваль електронної танцювальної музики, проходить у м. Бом недалеко від Антверпена (Бразилія). Вперше опен-ейр відбувся 14

серпня в 2005 р., і з тих пір став одним з найбільш грандіозних фестивалів не лише в Європі, але й у всьому світі.

Головна сцена розташовується в центральному парку міста з штучними водоймами та зеленими зонами. Локацію облаштовують фудкортами, мангалами, необхідною інфраструктурою. Особливої уваги приділяють декораціям, піротехнічним засобам, світло- та звукопідсилюючій апаратурі, що супроводжує івент. Традиційно у фестивалі беруть участь найбільш знамениті діджеї у своєму напрямку: Armin van Buuren (Армін ван Бюрен), David Guetta (Девід Гетта), Боб Сінклер (Skrillex), Технобой (Technoboy) та багато інших. Поєднання мистецтва виконавців та вміле використання технічних інновацій створюють неповторне шоу, емоційно насичене та незабутнє. З 2013 р. паралельно з фестивалем в Бельгії в США проходить аналогічний концерт під назвою TomorrowWorld. Аналогічний захід відбудеться і в Бразилії вже в травні цього року.

Міжнародний фестиваль музики і сучасного мистецтва «Burning Man». Один з найбільш масштабних та всесвітньо відомих мистецьких івентів, який щорічно проходить в пустелі Блек-Рок штату Невада (США) з останнього понеділка серпня до першого понеділка вересня. Неординарний та креативний за формою і змістом захід, який не має чітко визначеної програми. Неповторна атмосфера пустелі, організатори та учасники свята створюють емоційне дійство, яке отримало популярність та впродовж років приймає відвідувачів з різних країн. Вражає усе: наметове містечко, арт-об'єкти, скульптури, інсталяції, необхідна інфраструктура. Публіка є повноцінним учасником фестивалю, який стає майданчиком для творчості та втілення незвичайних задумів. Кульмінацією кожного свята є спалення величезної скульптури людини і головного храму фестивалю [88; Додаток Б].

В 2020 р. через пандемію COVID-19 фестиваль стартував у форматі онлайн. Дійство відбувалося в так званому Мультівсесвіті, який був

створений дизайнерами на 10 онлайн-платформах. Організатори запросили усіх бажаючих долучитися до розробки цифрового Блек-Рок Сіті, головним майданчиком якого став храм *Ethereal Empyrean Experience*. Учасникам запропонували залишити в храмі свої послання, як це було традиційно прийнято в пустелі Блек-Рок. По закінченню фестивалю храм, програмне забезпечення обладнання та усі дані були спалені.

Програма фестивалю включає безліч івентів, це – фотовиставки, вечірки, воркшопи, лекції, презентації, що тематично охоплюють різні напрями сучасного мистецтва. Щорічно івент приносить 60 млн \$ в бюджет штату, а кількість учасників невпинно зростає – 70 тис. в 2021 р. [88].

Ще один фестивальний форум, який фахівці відносять до кращих світових фестивальних заходів – легендарний «*Sziget*». Щорічно проходить влітку просто неба, в продовж тижня в Будапешті (Угорщина). Організатори створювали фестиваль в 1993 р. як мегаподію, аби об'єднати європейську спільноту, передусім – любителів різножанрової музики, донести до аудиторій творчі досягнення сучасного мистецтва. В межах фестивального дійства створена святкова атмосфера, глядачам представлена насичена програма, яка включає різнопланові композиції у виконанні улюбленців публіки – відомих музикантів та гуртів. Зауважимо, що з кожним роком формат і масштаб фестивалю розширюється, організатори орієнтуються на вподобання публіки. Прикметною рисою івенту є загальне голосування за створення Line-up фестивалю. Серед музикантів, які в різні роки приймали участь у фестивалі – Dua Lipa, Kings Of Leon, Major Lazer, The Strokes, A\$AP Rocky, Khalid та ін. В 2017 р. з успіхом пройшов ювілейний 25-й фестиваль, занальний бюджет якого склав 20 млн. євро, а вартість квитка сягнула понад 300 євро. На форумі виступила відома американська співачка Pink. До співпраці у якості спонсорів залучена фірма «Пепсі-кола» [6].

На час фестивалю відвідувачі також мають можливість прийняти участь в різноманітних культурно-мистецьких івентах – виставках, майстер-

класах, виставах і кінопоказах, шоу-програмах та інших мистецьких акціях. Проживання в кемпінгах та зручна інфраструктура до вподоби молоді, яка є основною аудиторією цього заходу.

В 2014 р. оргкомітет мав намір провести фестиваль в Україні, але через війну на Сході нашої країни ці плани не були реалізовані.

Маємо наголосити, що «Sziget» в свою чергу є потужним каталізатором креативного процесу фестивальної практики, просуває виконавців та молодих талантів, впливає на музичні смаки публіки, сприяє об'єднанню спільнот в єдиний культурний простір, є потужним каналом комунікації між виконавцями, відвідувачами та організаторами.

Фестиваль «Glastonbury». Glastonbury – це знаменитий на весь світ фестиваль сучасного виконавського мистецтва. Його історія починається в 1971 р., а засновником став місцевий фермер Майкл Івіс (Michael Eavis). Саме тоді вперше була встановлена знаменита Пірамідальна сцена, яка до цих пір є візитною карткою фестивалю. Квитки на цей фестиваль розковують протягом декількох годин після того, як виставляють їх на продаж. Так, у 2019 р. 135 тисяч вхідних квитків на «Glastonbury» (ціною 248 фунтів за один) були розкуплені за 36 хв. Фестиваль щорічно проводиться в мальовничій долині Авалон, яка дихає стародавніми кельтськими переказами й міфами. Є найважливішою музичною подією року в Великій Британії та й в усьому світі. У 2009 р. фестиваль відвідало близько 190 тис. глядачів, а у 2019 р. їх кількість збільшилася до 203 тис. Вражає територія фестивалю, яка займає близько 900 акрів (понад 350 гектарів) [87]. Тут розміщується більше 100 тематичних сцен, кращі музиканти сучасності, фантастичні шоу зі спецефектами, атракціони та багато інших арт-заходів створюють неповторну атмосферу свята та емоційного підйому. В межах заходу – концерти рок-гуртів, виконавців інших жанрів і стилів музики,

численні виступи танцювальних, фольклорних, театральних і циркових колективів. Як завжди цікавими є художні експозиції та інсталяції.

Організатори і учасники «Glastonbury» щорічно ініціюють соціальні проєкти, акцентуючи увагу публіки на важливих питаннях сьогодення: збереження природи та навколишнього середовища (заборона використання на фестивалі пластиків пляшок та посуду) та боротьба зі змінами клімату (2019 р.); відстоювання засад вільної преси «Free Press» (2018 р.); підтримка розвитку культури народів Південної Африки – для реалізації цього завдання засновники фестивалю Майкл і Емілі запросили на міжнародний музичний форум хор з 40 учасників з передмістя Кептауна (2019 р.) та ін.

Ця подія приваблює відвідувачів з усіх куточків земної кулі, на сцені фестивалю в різні часи виступали Стіві Вандер, Слотай, Іззо, Біллі Ейліш, Жанель Моне, молода талановита зірка Коффі, які викликали справжній шквал емоцій глядачів [Додаток В; 87].

Розглянемо також менші за обсягом, але не менші за популярністю світові фестивалі останніх кількох років.

Музичний фестиваль «*SummerSoundLiepaja*» в 2019 р. пройшов на березі Балтійського моря 29 і 30 липня вже в дев'ятий раз, раніше тут проходив багатьма відомий *BalticBeachParty*. На ліепайському пляжі звучить музика різних напрямів: від року до динамічної танцювальної музики, від виступів місцевих грандів до виконавців всесвітньо відомих хітів. Також поряд з музикою проводяться різні заходи.

На фестивалі виступили KingCharles, LostFrequencies і дует MilkyChance і представники української естради – гурт Океан Ельзи. Серед латвійських виконавців – Ozols, BermuduDivstris, DzelzsVilks, Linga, IntarsBusulis&AbonementaOrkestris, Аяя Андреева, RigasModes, CarnivalYouth і DAGAMBA. З балтійських музикантів виступили FrankieAnimal (Естонія), GarbanotasBosistas (Литва), місцевий проєкт Bandmaster, в якому об'єдналися продюсери електронної музики DJRudd, AndisAnsons і виконавиця хіп-хопу Зелмегер, група LaimePilniga, ThePinkElephant і GainFast.

На фестивалі була особлива сцена електронної музики в зоні дюн, на якій виступлять відомі діджеї та представники електронної музики, серед яких [Ex] DaBass, Taran&Lomov, DjRudd, NIKLAVZ, MagnussErins, DjAI-VA, KasparKondrat, TomyU&TobLuii і інші.

З 2020 р. фестиваль тимчасово не проходить через обмеження та пандемію. Організатори планують його поновлення влітку 2023 р.

BalticBeachParty проводився на березі Балійського моря починаючи з 2001 р., наразі з невеликого і локального заходу, де на пляжі веселилися кілька тисяч лейпайчан, перетворився в фестиваль європейського рівня, який щороку приймає до 50 тисяч глядачів. У 2008 р. британське видання «TheGuardian» включило його в Топ 10 світових пляжних вечірок. В 2009 р. фестиваль «BalticBeachParty» був номінований на премію UK Festival Awards, в 2010 – на European Festival Awards. Два останні роки (2020 – 2021), як і більшість подібних заходів, фестиваль проходив у форматі онлайн [93].

Неабияку популярність в музичному світі має міжнародний фестиваль «*PrimaveraSound*». Primavera – фестиваль, що традиційно стає відкриттям літнього фестивального сезону, але де-факто відбувається в останні дні весни. Цього року Primavera настільки масштабна, що знову відбудеться у два раунди і у двох містах – Барселоні (Іспанія) та Порту (Португалія). Проте лайн-ап та основна програма все-таки барселонська: 2022 р. там зібрався жирний набір виконавців. Тепла пора року, пляжні локації Барселони та широкий вибір музики – створили прекрасну атмосферу для учасників і гостей фестивалю [75].

Міжнародний Фестиваль «Nova Rock». Фестивалів для любителів важкої музики не так вже й багато, як здається на перший погляд. І «Nova Rock», який проводять на кордоні трьох країн – Австрії, Угорщини та Словаччини – традиційно вважається одним з найцікавіших. «*Roskilde*» – це справжній музичний фаворит. Аналіз щорічних лайнапів одного з найбільших фестивалів Європи може дати фору багатьом американським чи британським аналогам, а виконавців заради яких варто їхати влітку до Данії

безперечно не вийде перерахувати в рамках п'ятірки кращих. Так, одними із учасників у 2016 р. стали Пол Маккартні у рамках свого світового туру, мелодійна та чуттєва Florence + The Machine, а у 2019 р. – епічні Muse та вічно молодий Pharrell Williams. У 2020 р., усі гроші від фестивалю були спрямовані на благодійність, що лише надає заходу престижу та додатково мотивує завітати до одноіменного містечка, що у 30 хвилинах їзди від Копенгагену. Квитки традиційно недешеві, однак розкуповуються відвідувачами досить швидко.

«Roskilde» – найбільший музичний фестиваль в Північній Європі. Його заснували двоє активних студентів Могенс Сандфёр і Йеспер Меллер в далекому 1971 р., і спочатку цей захід був орієнтований на хіпі. Найдивовижніше, що навіть зараз форум не є комерційним проєктом – увесь прибуток йде на благодійні та соціальні потреби [75].

Аудиторія фестивалю складається з поціновувачів найрізноманітніших напрямків у музиці. Цікаво, що учасниками «Roskilde» з року в рік стають не лише виконавці зі світовим ім'ям (Metallica, Брюс Спрінгстін, Бьорк, Pet Shop Boys, Pearl Jam), а й молоді та андеграундні колективи. Зокрема, щороку більше двох десятків скандинавських груп грають перед публікою «Roskilde» свої перші концерти. Саме місто «Роскілле» – зовсім невелике і розташоване воно поруч з Копенгагеном. За довгу історію фестиваль обріс безліччю цікавих і унікальних традицій. Веселощі тривають протягом восьми днів. На фестивалі представлено безліч музичних напрямів: метал, альтернативний і мейнстрім-рок, електроніка, інді, панк, поп, синтіпоп, реггі, хіп-хоп і фолк. Кожен напрямок – окрема сцена [94].

Міжнародний Фестиваль «Open'er». Навряд можна назвати фестиваль з виконавцями світового рівня, який буде ближче до України ніж Open'er. Він проводиться у місті Гдиня на узбережжі Балтійського моря. У різні роки на його сцені виступали Arctic Monkeys, Jack White, The Black Keys, Blur та The Queens of Stone Age. Продовжували цю гарну традицію 2022 р. ціла низка зірок рок, хіп-хоп та електронної сцени: Imagine Dragons, The

Killers, Glass Animals, Royal Blood, Inhaler, Måneskin, Cigarettes After Sex, Biffy Clyro, Twenty One Pilots. Яскраві барок-мелодії змінювалися важкими гітарними рифами та протяжними соло з головного експериментального пост-панк та індастріал колективу сучасності Swans, депресивні та інфантильні баллади Тома Одела та похмурі хіп-хоп біти Дрейка. Розширення списку основних артистів задовольнили очікування глядачів та створили святкову, емоційно наповнену атмосферу [94].

Фестиваль «EXIT». На півночі Сербії на березі Дунаю проводиться ще один фестиваль електронної музики. В далекому 2007 р. він отримав британську премію в категорії «Кращий європейський фестиваль» і з тих пір активно підтримує цю традицію. А ще «EXIT» відносно дешевий: вхідний квиток на чотири дні, проживання та трансфер будуть коштувати менше більшості пропусків головних фестивалів Європи, що робить його доступним для широкого кола відвідувачів і дозволяє зайняти нішу в європейській фестивалній спільноті [75].

Фестиваль «Rock en Seine». Перший «Rock en Seine» вперше був проведений у 2003 р., і з тих пір його масштаби не перестають рости. 5 сцен, більше 65 команд і близько 120 000 відвідувачів – ось до чого варто готуватися кожному бажаючому на нього потрапити. Місце проведення – Парк Сен-Клу — це величезна зелена територія розміром 460 гектарів, що зберегла неповторний французький шарм: стрункі алеї, фонтани і затишні куточки з лавками, де романтика накрийє з головою :)

Фестиваль «NiceJazzFestival». «JazzFestival» в Ніцці вважається першим джазовим фестивалем у світі. Його історія почалася в лютому 1948 року, і відкривав його тоді Луїс Армстронг — легенда серед джазменів і шанувальників цього напрямку.

Фестиваль «Meltdown». Щоліта в центрі Лондона проводиться фестиваль Meltdown, і щороку його куратором стає відома на весь світ особистість. Куратори, відповідно, запрошують виступити на фестивалі своїх улюблених музикантів, що гарантує гостям незабутні враження і безліч

грандіозних виступів різноманітних виконавців. Так, в 2012 р. на запрошення Ентоні Хегарті порушила своє п'ятнадцятирічне мовчання Ліз Фрейзер з Cocteau Twins, раніше New York Dolls возз'єдналися заради Морріссі, а Джеф Баклі саме на "Мелтдауні" відіграв свій останній британський концерт. В 2020 -2021 рр. фестиваль не проводився через карантин, і лише в 2022 р. відновився з успіхом.

Велике значення на фестивалі приділяють й іншим видам мистецтва, наприклад, кіно. Особливо цінуються маловідомі витвори. Майданчики, на яких проводяться окремі заходи, включають Royal Festival Hall і Queen Elizabeth Hall, тобто розмір всього комплексу величезний [93].

Фестиваль «Sommerfesten». Вважається найдивовижнішим фестивалем на Європейському просторі серед поціновувачі сучасної музики. Не дарма британська газета «The Telegraph» назвала «Sommerfesten» «найчудовішим фестивалем, про який ви ніколи не чули», а в 2019 р. їй вторила «The Guardian». Дійсно, навіть в інтернеті інформація про цю одноденну музичну подію досить мізерна. До недавніх пір фестиваль був безкоштовним. Але зростання аудиторії (наразі кількість відвідувачів обмежена до 5 тис. чоловік, а в 2011 р. їх було в шість разів більше) і пов'язані з цим проблеми практичного плану з часом змусили організаторів встановити плату за квиток. На «Sommerfesten» в 2023 р. не зустрінуться гучні імена – тут планують виступати автори-виконавці з акустичними програмами (серед яких були Деміан Райс, Френ Хілі з Travis і Анна Тернхейм), а також не дуже відомі широкому загалу інді-рок колективи.

Найголовніше на форумі – атмосфера свята та невимушеності. На «Sommerfesten» кожного гостя не покидає відчуття, що він потрапив на велике сімейне свято. Ще одна цікава особливість: їжу відвідувачі приносять з собою, і кожен може спробувати те, що принесли інші. За гроші продаються тільки напої [94].

2.3. Вітчизняні музичні фестивалі як вираз національної культури.

У 1991 р. з отриманням незалежності почалась нова епоха в історичному розвитку України. Змінився не лише спосіб життя суспільства, що позначилося на культурній ситуації, а й почала виникати нова система цінностей, норм, культурних потреб під впливом початку формування національної ідентичності та доступу до потоків інформації з-за кордону, яка до того була заборонена, з'являлися нові форми самовираження.

Ці умови стали потужним імпульсом для розвитку національної культури. В Україні, як і в інших пострадянських республіках, активізувався фестивальний рух, який репрезентував сучасне мистецтво, в тому числі й музичну культуру періоду незалежності. Згадаємо найбільші мистецькі фестивалі які започатковані в зазначений період в Україні.

Першим, у 1990 р., за ініціативи Спілки композиторів України з'явився Київський міжнародний фестиваль «Київ Мюзік Фест». В наступному 1991 р., були засновані «Музичні прем'єри сезону». «Міжнародний форум музики молодих» був створений у 1992 р. як молодіжний блок «Київ Мюзік Фесту», але згодом набув самостійності. У 1995 р. стартували міжнародні фестивалі «Два дні й дві ночі нової музики» в Одесі та «Контрасти» у Львові. Кожен із зазначених музичних форумів має свій формат, особливості та неповторні риси. Розглянувши загальні та прикметні риси кожного з фестивалів, можна зрозуміти їх роль у появі та розвитку нових, експериментальних, синтетичних жанрів та стилів. Зауважимо, що на вітчизняних фестивалях сучасної музики, за винятком концертів, які відкривають і завершують їх, основну частину програми займає виконання камерної музики, оскільки саме вона є своєрідною творчою лабораторією для нових ідей сучасних композиторів. Від самого початку для мистецьких фестивалів було характерним поєднання різних видів і жанрів мистецтва [35; 64].

Фестивальна практика в українському культурному просторі набула масштабного розвитку. Започатковувалися фестивалі, які презентували різні види мистецтва, або ж формувались як багатожанрові: кіно- та театрального мистецтва, сучасної музики (рок, джаз, панк), фольклорні тощо. В контексті

сказаного доцільно згадати цікаві фестивальні проєкти, які з'явилися на межі XX – XXI стст. Серед них:

- *в сфері естради та музичного виконавства*: фестивалі-конкурси «Червона рута», «Таврійські ігри», «Перлини сезону», які від початку заснування значно розширили тематику власних заходів, включили до основної програми творчі блоки, які представили театральне, художнє та циркове мистецтво; літні open-air фестивалі «Арт-поле», «Чайка», що отримали широку популярність через насичену програму та масове залучення до кількаденного дійства широких глядацьких аудиторій [25].

- *в галузі кіно*: «Wiz-Art» – унікальна формація у Львові започаткувала фестиваль короткометражних фільмів з майстер-класами, тематичними кінопоказами, вечірками; «Kisff» – київський фестиваль короткометражок; «Linoleum» – фестиваль, спрямований на розвиток і підтримку інтелектуальної анімації та медіамистецтва; «Ірпінський кінофестиваль» на Київщині, концепція якого полягала в тому, аби надати свято для людей, зацікавлених в кіно, розширити горизонт уявлень про кінематограф; «Кіноскріпт» – кінофестиваль майстерності сценаристів створений для розвитку сценарного мистецтва і в цілому популяризації цього творчого напрямку [61]; «Кінокемерія» – фестиваль аматорського кіно, започаткований в Херсоні, який представляє любительство в даній галузі мистецтва та розвивується в потужний проєкт Європейського зразка [36].

- *в галузі театрального мистецтва*: «Марія» – Міжнародний фестиваль-моновиставка жінок-актрис, започаткований в 2004 р. у Києві, який не має аналогів у світовій фестивальній практиці. Унікальність його в тому, що форум презентує жіночу монодраму, участь приймають актриси з різних країн світу [38]; «Обереги» – Міжнародний фестиваль національної класики на сцені лялькового театру, який проходив в Івано-Франківському обласному театрі ляльок

ім. Марійки Підгірянки. Захід має на меті збереження української культури, її широке представлення в європейському мистецькому просторі; Міжнародний форум «Золоті оплески Буковини», який орієнтується на пропаганду театрального мистецтва, зокрема, комедійного жанру та об'єднує на сценічному майданчику кращі професійні театри України й закордонні колективи та багато інших [61];

- *фольклорні фестивалі* – міжнародний фестиваль українського фольклору «Берегиня» у Луцьку; перший Міжнародний гуцульський фестиваль на Івано-Франківщині; дитячий фестиваль фольклору «Котилася торба з високого горба»; етнофестиваль традиційної народної культури «Покуть» та ін. [66].

Тематична спрямованість та творча концепція зазначених мистецьких фестивалів орієнтувалася на різні вікові, соціальні та фахові аудиторії, регіональні культурні й мистецькі традиції. Така строкатість є показовою для мистецьких форумів того періоду, одні фестивалі функціонують і сьогодні, змінивши концепцію у відповідності до сучасних потреб, інші фестивалі проіснували лише кілька років, що зумовлено переважно економічними та фінансовими труднощами.

В межах нашої роботи ми проаналізуємо найбільш вдалі та оригінальні вітчизняні мистецькі фестивальні проєкти, які стали популярними і відомими як в нашій країні, так і поза її межами.

Серед сучасних фестивалів прикметно вирізняється як за творчою концепцією, так і за організаційними засадами міжнародний фестиваль «Гогольфест». Фестивальний простір представляє багатогранне і багатожанрове сучасне мистецтво – музику, театр, літературу, кіно, акційне мистецтво, перформанс; має освітню, візуальну та дитячу програми.

Заснований у 2007 р. режисером, продюсером та керівником Центру сучасного мистецтва «Дах» Владиславом Троїцьким. До 2017 р. фестиваль

проходив у Києві на різних нестандартних локаціях (ВДНГ, Мистецькому Арсеналі, кіностудії ім. О. Довженка, у приміщенні покинутого заводу на Видубичах), що підкреслювало нестандартне вирішення творчих завдань та мистецької концепції проєкту. З 2017 р. івент подорожує містами України, що на думку організаторів дає можливість згуртувати міста нашої країни за допомогою мистецтва та здійснити мрію про «нову Україну» [58].

Так, у 2019 р. форум з успіхом пройшов у Вінниці на території заводу «Кристал» та в Маріуполі. В 2020 р. мав відбутися навесні в Одесі, однак через карантинні обмеження фестиваль був перенесений на осінь і пройшов у Херсоні, Фастові та Дніпрі.

Програма «Гоголь-Фесту» завжди яскрава, насичена, креативна. Під час фестивалю одночасно відбуваються театралізовані дійства, вистави, концерти та інші мистецькі акції на різних локаціях, нестандартно оформлених сценах та майданчиках. Серед учасників – відомі вітчизняні та зарубіжні артисти-виконавці, музичні гурти, театральні трупи. До участі в численних івентах запрошуюються відомі спікери та модератори – критики, продюсери, очільники та режисери творчих колективів.

Спецподією на фестивалі 2018 р. стала опера-реквієм «IYOV», яка увійшла до ТОП-10 опер світу. Режисером- постановником став В. Троїцький, а сама опера реалізована творчою групою за участі музично-театральної формації NOVA OPERA.

Оперну виставу було представлено і у Вінниці 2019 р., а фестивальну програму доповнили вистави від німецького та швейцарського театру, українського незалежного театру, а також потужна музична та нічна програма, що має назву «GogolNight».

На концерті у Дніпрі (2020 р.) представили нову незвичайну оперу зі смартфонами «Про що мовчав Заратустра» за роману німецького філософа-мислителя Фрідріха Ніцше. Креативності додавала атмосфера дійства – опера проходила у темряві, а світло йшло лише від мобільних телефонів.

Родзинкою стала вечірня концертна програма, яка проходила на імпровізованій сцені – біржі, за участі українського етно-гурту «ДахаБраха».

Акцентуємо увагу на тому, що в продовж багатьох років творчого життя фестивалю незмінною залишилась його основна мета – підтвердження статусу українських міст, як культурних і мистецьких центрів, розвиток та поширення їх власної айдентики, українські й міжнародні мистецькі колаборації та створення нового конкурентного мистецького продукту.

Неординарний мистецький івент *«Дні перфомансу у Львові»* щорічно проходить в перший тиждень вересня в рамках Лабораторії міждисциплінарних практик «Березіль». Започаткований у 2008 р. Інститутом Актуального Мистецтва та Мистецьким об'єднання «Дзига». Це єдиний фестиваль арт-перфомансу в нашій країні, який набув популярності та підтвердив свою життєздатність як унікальний репрезентативний захід у сфері сучасного мистецтва. Щороку демонструє унікальні перфомативні практики та є культурним середовищем спілкування перфомерів різних культур, поколінь та шкіл [59].

Фестивальний простір – це незалежна відкрита лабораторія, яка досліджує специфіку акціоністського мистецтва, демонструє широкий діапазон його напрямків і технологій. Захід став майданчиком, де можна перейняти досвід авторитетних майстрів арт-перфомансу з усього світу, а пізніше – презентувати власні ідеї в рамках заходу. Важливою складовою фестивального івенту є серії лекцій, майстер-класів, відеопоказів та зустрічей з митцями. Прикметно, що цикл майстер-класів скеровані на індивідуальний результат кожного учасника. За роки існування цього форуму у фестивальній програмі перфомансів брали участь перфомери з Польщі Януш Балдига та Мар'ян Стемпак, з Ізраїлю – Ліор Каріель та Галія Павліченко, мисткині з Франції Мартін Віаль та Паскаль С'яп, з Норвегії - Зигмунд Скард, з Іспанії

Бартоломе Феррандо, який займається зокрема відео- та аудіо-поезією. Україну представляли А. Саєнко, Н. Лісова та К. Зоркін та ін. [61; 59; 69].

Змістовне наповнення фестивальних івентів формується відповідно творчим ідеям та індивідуальним стратегіям запрошених мистців, а локації перфомансі можуть визначатися спонтанно. Структура майстер-класів складається з інтегрованих складових: технологія (навчання), майстерність (публічна презентація учасниками власних перфоманс-ідей) та мистецтво парфоманса (передбачає ознайомлення та обговорення тенденцій сучасного акційного мистецтва) [69].

Усі перфоманси є вільними для споглядання, основною локацією є театр Лесі України. Традиційно фестиваль відбувається за підтримки Українського культурного фонду та Львівської міської Ради.

Фестивальну практику сучасної України наповнили форуми, які презентують народну творчість та національну мистецьку традицію. Тож, особливе значення для функціонування і утвердження в культурному просторі належить заходам, що покликані оживити та розширити художньо-мистецький простір – фестивалі традиційної народної культури і фольклору.

З-поміж інших прикметно вирізняється Міжнародний фестиваль етнічної музики «Країна мрій». Заснований у 2004 р. лідером гурту «Воплі Відоплясова» (ВВ) та продюсером О. Скрипкою, мистецький проєкт об'єднав різні творчі проєкти, які пройшли в Україні, зокрема у Києві, Львові, Дніпрі, Маріуполі, Вінниці, а також в ряді європейських столиць – Лондоні, Парижі тощо [58; 85].

Як найвідоміший у світі український фестиваль «Країна мрій» презентує кращі взірці вітчизняної й світової музики, утверджує українську національну самобутність, є засобом міжкультурної інтеграції та синергії національного культурного простору.

Наразі має констатувати, що фестиваль трансформувався у багатожанровий форум, який насичений яскравими івентами. Це показовий приклад взаємодії

різних видів мистецтва і художньої творчості, де органічно та масштабно представлені музично-ярмаркове розмаїття, народні ремесла, паради вишиванок, автентичні майстер-класи, етнічні кухні, дитячу і козацьку галявину, книжкові вернісажі, майданчик бандуристів, фестиваль «Монгольф'єрія» та інші оригінальні рішення та активності [85]. Заходи даного фестивалю включені в простір багатьох українських культурно-мистецьких проєктів, є частиною відродження, збереження і розвитку самобутнього народного мистецтва України.

Фестиваль відбувається у форматі народного гуляння-ярмарку, триває від 1 до 3 днів та проводиться двічі на рік: літній збігається зі святом Івана Купала, а час зимового фестивалю орієнтується на різдвяні святкування. Організатори запрошують до участі кращі професійні та аматорські колективи й окремих виконавців, що дає можливість представити їх високий професійний рівень, різні види мистецтва, це викликає беззаперечний інтерес у відвідувачів. За роки існування фестивалю мільйони глядачів змогли насолодитися творчістю гуртів «ВВ», «Пікардійська терція», «O.Torvald», «СКАЙ», «Joryj Кюс», «EPOLETS», «Тар Так» та ін., в мистецтві яких сучасне поєднання фольклору і року, автентики та електронної музики.

Особливої уваги заслуговують розважально-навчальні активності – івенти, що проходять в межах фестивалю для молодших відвідувачів. Це – дитяча галявина, алея майстрів, навчальні ігри, навчання народним танцям, співу, майстер-класи з виготовлення іграшок, глиняних виробів та інші цікавинки [85].

У 2006 р. було створене музичне видавництво «Країна мрій», яке орієнтоване на представлення музичних проєктів О. Скрипки та гурту «ВВ», а також здійснює реставрацію і перевидання української музичної спадщини та класичних рок-альбомів, оригінальні музичні проєкти патріотичного напрямку, активно займається захистом авторського права і суміжних прав своїх виконавців.

Фестиваль сприяє налагодженню міжкультурних комунікацій, творчого взаємообміну України та інших країн, просуванню вітчизняного мистецького продукту в європейський культурний простір тощо. Разом з тим, фестиваль підвищує роль національної музичної спадщини у патріотичному та естетичному вихованні молоді [85].

Висновки до 2 розділу

Міжнародні фестивалі сучасного мистецтва стали важливими подіями в соціокультурному житті міст, регіонів та країн, в яких вони проводяться. Фестивальні проєкти мають власні традиції та культурні набутки, трансформувалися у багатожанрові форуми, що успішно представляють різні види і жанри мистецтва. До співпраці залучаються відомі у світі музиканти, виконавці, хореографи та продюсери. Саме вони впливають на кон'юнктуру музичного ринку та розвиток музичної індустрії, формування суспільних поглядів та музичних смаків серед широких верств населення.

Україна є активним суб'єктом міжнародного фестивального руху, тісно співпрацює з міжнародними фаховими асоціаціями, як от Європейська асоціація фестивалів, Європейська асоціація фольклорних фестивалів, Міжнародна асоціація фестивалів та подій, Асоціація івент-індустрії та ін.

Важлива роль у цьому процесі належить Центру розвитку «Демократія через культуру», що є Фестивальним Хабом (EFFE Hub) в Україні. Ця ініціатива дає важливий інструмент для розвитку вітчизняних мистецьких фестивалів та їхньої популяризації на європейському просторі.

Серед найпопулярніших зарубіжних фестивалів, що отримали світове визнання слід відмітити: SummerSoundLiepaja, PrimaveraSound, Sonar, Nova Rock, Roskilde, Open'er, Tomorrowland, Rock en Seine, NiceJazzFestival, Glastonbury, Meltdown, Sommerfesten. Досвід їх організації і проведення вартий вивчення, наслідування та впровадження у фестивальну практику.

Відзначимо вітчизняні міжнародні фестивалі, що презентують сучасне мистецтво в його багатогранності та красі: «ГогольФест», «Дні перфомансу у Львові», «Країна мрій», «Таврійські ігри» та ін.

Проведений аналіз роботи міжнародних фестивалів дає можливість визначити їх потужний вплив на міжнародне культурне співробітництво, інтеграційні процеси в культурному та мистецькому житті. Україна активно співпрацює з країнами Європи у плані зовнішньої і внутрішньої фестивальної діяльності, достойно представляє національні мистецькі традиції та здобутки.

В межах фестивальних заходів відбувається обмін соціальним, творчим і духовним досвідом, це засіб освоєння нових форм і жанрів мистецтва, впровадження нових ідей та створення спільних культурно-мистецьких проєктів.

РОЗДІЛ 3. ФЕСТИВАЛІ СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТА КОМЕРЦІЙНІ ПРОЕКТИ (НА ПРИКЛАДІ МІЖНАРОДНОГО ФЕСТИВАЛЮ «COACHELLA»)

3.1. Історія заснування, організаційні засади підготовки та проведення фестивалю «Coachella».

Фестиваль сучасної музики і мистецтв в долині Коачелла (англ. Coachella Valley Music and Arts Festival), також відомий як «Coachella-fest» або просто «Coachella (Коачелла)» – триденний (раніше одно- або дводенний) музичний івент, що проводиться компанією Goldenvoice в м. Індіо, штат Каліфорнія, розташованому в долині Коачелла. Захід започаткований і перше відбувся в 1999 р., а з 2001 р. проводиться щорічно в третій та четвертий вихідні квітня. У число виступаючих включені групи різної жанрової спрямованості – інді-рок, хіп-хоп, електронна та поп-музика; в рамках фестивалю також проходять різножанрові заходи, які представляють багатогранне сучасне мистецтво – масштабні інсталяції, художні та скульптурні виставки, дизайнерські роботи. Засновник фестивалю – Пол Толлетт [91].

Появі першого «Coachella» 1999 р. передувало проведення іншого фестивалю подібного формату open-air (просто неба) під назвою «Empire Polo Club». Однак, він не став популярний серед відвідувачів з причини низького рівня підготовки організаторів. Через 6 років, набравшись досвіду, організатори фестивалю змінили локацію, врахували свої помилки, допущені під час організації «Empire Polo Club» та представили публіці другу спробу зі зміненою назвою, творчою та бізнесовою концепцією. Так світ побачив фестиваль «Coachella/Коачелла», який сьогодні вважається одним з найбільш потужних і масштабних музичних фестивалів світу, на думку аналітиків і критиків входить в топ мистецьких івентів сучасності [91].

Однак, зауважимо, що фестиваль не відразу став популярним. Компанії Goldenvoice, яка і донині займається його організацією, довелося багато працювати, щоб вивести форум на належний рівень. Дебют фестивалю 1999 р. пройшов успішно, зібравши близько 25 тисяч відвідувачів, а ось в наступному, 2000 р. фестиваль не відбувся через проблеми з фінансуванням. З кожним наступним роком команда організаторів продовжувала експериментувати з форматом та змістовним наповненням заходу. Так, наприклад, в 2001 р. дату проведення фесту перенесли на квітень місяць і зробили його одноденним, що негативно позначилося на загальному враженні публіки. Наступний рік для фестивалю також не став успішним. І тільки з 2003 р. «Coachella» починає приносити значний дохід своїм творцям. З 2013 р. формат фестивалю знову зазнав деяких змін, починаючи з цього часу він проводиться в два етапи (в третій та четвертий вихідні квітня), кожен з яких триває три доби. Справжнім поціновувачам якісної сучасної музики відомі ці дати, і тому в долину з'їжджаються сотні і тисячі туристів в передчутті самого безтурботного і веселого проведення часу. Тоді, в 2013 р., зібравши близько 100 тисяч глядачів, фестиваль набув статусу міжнародного [74; 91].

Щороку фестивальний проект невпинно розвивався, набував нових рис та залучав публіку. У 2014 р. на фестивалі взяли участь 184 артиста. У тому числі Muse, Lorde, Pixies, The Replacements, Beck, Neutral Milk Hotel, Kid Cudi, Queens of the Stone Age, Nas, Calvin Harris, Broken Bells, Motörhead, Haim, Aloe Blacc, Bastille, Neko Case, MGMT, Zedd, Girl Talk, Pet Shop Boys, Foster the People, Ellie Goulding, Lana Del Rey, The 1975, Pharrell Williams, Lucent Dossier Experience, Young & Sick, Chromeo, CHVRCHES і Mogwai. У тому ж році захід відвідали рекордні 579 тисяч осіб [92].

У 2015 р. фестиваль продав 198 000 квитків і зібрав 84 300 000 доларів. «Coachella» об'єднує в собі виступи відомих музичних колективів і демонстрації робіт художників-початківців. На цей час форум став одним з

найбільших, найвідоміших і найприбутковіших фестивалів музичного та сучасного мистецтва в Сполучених Штатах Америки.

Досвід організації фестивалю «Coachella» швидко підхопили і інші заходи, які стали не менш популярними в США, наприклад, «Lollapalooza» і «Bonnaroo». І в той же час «Coachella» залишається неймовірно популярною, поступаючись першістю (а саме числом відвідувачів) тільки фестивалю танцювальної музики «Tomorrowland» [74; 91; Додаток Е].

Слід акцентувати увагу щодо формату фестивалю: «Coachella» є не лише фестивалем електронної музики. Тут представлені і поп, хіп-хоп та інді-рок, що дає можливість розширити рамки фестивалю, відкрити його для ще більшого числа відвідувачів, котрі мають різножанрові музичні вподобання. Музична частина фестивалю зазвичай насичена і дуже цікава, але не менш захоплюючою є і та частина, де свої роботи виставляють художники, скульптори, дизайнери. Для багатьох «Coachella» стає чудовим майданчиком, щоб показати своє мистецтво, відкрити нові імена, новаторські ідеї в творчості та їх креативне втілення. Долина Коачелла, ім'ям якої і був названий фестиваль, облаштовує на своїй території не тільки галасливі танцполи, але і місця, де можна помилуватися роботами сучасного мистецтва, які представлені картинами, скульптурами і різними інсталяціями.

На території розташовано відразу кілька сценічних локацій або тентів, виступи на яких проводяться одночасно: основна сцена (англ. Coachella Stage), відкритий театр (англ. Outdoor Theatre), Гобі-тент (англ. Gobi Tent), Мохаве-тент (англ. Mojave Tent) і Сахара-тент (англ. Sahara Tent). У 2011 р. захід відвідали більше 90 тис. осіб. Тож, враховуючи збільшення кількості аудиторії фірма-організатор «Goldenvoice» оголосила, що починаючи з 2012 р. фестиваль проходитьиме в два триденних етапу з різницею в тиждень. Це дало можливість менеджменту не лише вдвічі подовжити термін проведення музичного івенту, а й залучити більшу кулькуість учасників, розширити та диференціювати слухацькі аудиторії відповідно до їх мистецьких пріоритетів та естетичних уподобань.

Традиційно повелося від самого першого фестивалю, що організатори формують та публікують лайн-ап (англ. Line up) – це список розважальних заходів, запланованих на час проведення фестивалю та перелік артистів із зазначенням часу, коли починається їх виступ. Також визначаються хедлайнери (headline) голові музичні гурти, виконавці та зіркові гості, участь яких дозволяє залучити якнайбільшу кількість відвідувачів. Зазвичай, імена одного або двох хедлайнерів тримають в секреті, аби створити творчу інтригу заходу. В різні роки хедлайнерами Coachella були Red Hot Chili Peppers, AC/DC, Coldplay, Jay-Z, Eminem, Lady Gaga, Ariana Grande та ін.

«Coachella» не просто музичний фестиваль, а й гучна модна подія. Головний тренд – хіпі-шик, тому для зіркових гостей та глядачів створюються умови для невимушеного відпочинку – розслабитися від душі, відпочити від високих підборів і вечірніх суконь. У ходу шорти, топи, жилетки, сарафани, туніки, довгі спідниці в дусі 1960-х і, зрозуміло, капелюхи. В період 2017 – 2022 рр. спеціально для фестивалю бренд «H&M» створює колекції молодіжного одягу, які представлені на заході. Цікаві моделі в дусі івенту дуже популярні серед відвідувачів, є його своєрідною «модною» візитівкою. Ще одним партнером є фірма «PANDORA», аксесуари та прикраси якої також є традиційними для фестивалю. Щорічно блогери ведуть модний щоденник фестивалю і визначають неофіційних переможців, публікують фотографії у фахових часописах та соціальних мережах.

Як і багато інших фестивалів, «Coachella» активно пропагує екологічний спосіб життя під час своїх заходів. Одним з таких прийомів є збереження довкілля через обмеження використання транспорту – пропаганда пересування мінімум по 4 людини в одному авто для використання їх меншої кількості. Спеціальна табличка «carpoolchella» прикріплюється на автомобіль, це означає, що в ньому знаходиться мінімум 4 людини і вони закликають інших наслідувати їх приклад. Серед таких авто таємне журі на свій розсуд вибирає кандидатів і преміює їх квитками на фестиваль.

Поряд з відомими проектами, як от «Burning Man», «Coachella» швидко набирає популярність і стає одним з найбільш видовищних і популярних музичних подій США. На фестивалі кожен може обрати розвагу собі до смаку, адже на території розташовано відразу кілька сцен: основна сцена (Coachella Stage), відкритий театр (Outdoor Theatre), Гобі-тент (Gobi Tent), Мохаве-тент (Mojave Tent) і цукру-тент (Sahara Tent). Крім відмінної музики, фестиваль славиться художніми і скульптурними виставками та інсталяціями, які вражають відвідувачів досить високим художнім рівнем. Вражаючими є декорації, потужна акустика, лазерні та піротехнічні шоу.

Для організації фестивалю «Coachella» в даний час використовується безліч технічних засобів. Це і якісне звукове обладнання, і неперевершений візуальний дизайн, інші технічні інновації. Позитивним є той факт, що зовсім недавно всі події «Coachella» стали транслюватися в реальному режимі через інтернет-ресурс YouTube. Таким чином, навіть якщо людина знаходиться далеко від долини Коачелла, вона може долучитися до цього чудового дійства, отримати естетичну насолоду та провести цікаве дозвілля. Все це робить фестиваль музики і мистецтв в долині Коачелла доступнішим широкій публіці та більш популярним, сприяє його просуванню як комерційного і культурно-мистецького проекту.

Пол Толлетт – президент і генеральний директор компанії-організатора «Goldenvoice». Показовим є його шлях до заснування «Coachella»: ще в 1982 р., будучи 17-річним учнем школи і працюючи в «eventtv», Пол просував знайомі панк-групи і організував їх концерти. Він клеїв афіші, роздавав листівки, перевіряв квитки на вході. Згодом це стало його основним заняттям. У 1986 р. Толлетт з товаришем організували Goldenvoice, а в 1991 р. він викупив компанію і став її єдиним власником. Ідея власного фестивального проекту з'явилася у продюсера після відвідування ним культового музичного фестивалю в Гластонбері у 1997 р., який вразив Толлета та надихнув зробити власний, з музичним мистецтвом і танцями, виставками, цікавою розважальною програмою та дозвіллям [94].

Наразі, завдяки наполегливій праці творчої команди і впровадження методів креативного менеджменту забезпечив високий світовий рейтинг фестивальному заходу. Незважаючи на невизначеність і небезпеку провалу в перші роки проведення, талант Пола Толлетта, оригінальна концепція та технічні інновації перетворили «Coachella Valley» в м. Індіо, Каліфорнія, в головний фестиваль Північної Америки, що зібрав в 2019 р. 78 300 000 доларів. Це переконливо засвідчило життєздатність фестивалю, підтвердило його статусу як грандіозного міжнародного мистецького і комерційного проєкту, що має беззаперечні перспективи [91].

Щорічно гостями оупен-ейру стають сотні тисяч людей, серед яких чимало зірок – Лео Ді Капріо, Кеті Перрі, Алессандра Амбросіо, Джаред Лето та інші. Пустеля в Південній Каліфорнії, яка називається Долиною Coachella, перетворюється на шість днів в квітні в наметовий табір, серед якого губляться кілька танцполів з великими сценами: Coachella Stage, Outdoor Theatre, Gobi Tent, Mojave Tent і Sahara Tent. На території фестивалю зводяться скульптурні будови, що прикрашають свято.

Знаменитий каліфорнійський фестиваль має свої, притаманні лише йому, прикметні характеристики. Як ми наголошували вище, форум відрізняється від безлічі інших тим, що присвячений не тільки музиці, а й різним жанрам сучасного мистецтва. На території «Coachella» під час його проведення проходять художні і скульптурні виставки, і гості фестивалю можуть не тільки повеселитися під улюблену музику, а й познайомитися з новинками мистецтва – і все це в оточенні мальовничої природи. Місце, де проходить фестиваль, знаходиться досить далеко від міст – в тому числі і від Палм-Спрінгс, тому гості добираються сюди на машинах і розташовуються, збираючись в кемпінг-групи.

На фестивалі «Coachella» виступає безліч учасників. Це музичні колективи, які використовують в своїй творчості різну жанрову спрямованість. Тут можна зустріти яскраві групи в стилі поп-музики і електронних творів, хіп-хоп і інді-рок. Глядач Коачелла-фесту завжди зможе

знайти і послухати ту музику, яка близька йому. Важливий напрямок роботи фестивалю – це скульптурні і художні виставки, які модно розглянути на декількох сценах або в тенти. На тих територіях, які задіяні фестивалем, всі виступи проводяться одночасно.

Під час проведення фестивалю всі, хто приїжджає в долину Коачелла, грають на музичних інструментах і співають, навіть якщо це у них погано виходить. Тринадцять років поспіль цей фестиваль вважається одним з найбільш значущих і помітних подій на території США. Крім постійних музичних виступів, дуже приємна туристам і пануюча тут атмосфера. Люди, які ніколи не були знайомі, тут відчувають себе справжніми друзями, які пройшли разом вогонь і води. Всі учасники та гості дуже дружелюбно налаштовані, і тому звідси ніколи не хочеться їхати.

На сьогоднішній день на цьому святі збирається близько 600 тисяч гостей з усього світу, а сам фестиваль включений провідними фаховими асоціаціями в галузі івентів до річних «Календарів подій і заходів» як визначна мистецько-культурна подія [91].

Детально охарактеризуємо *організаційні засади фестивалю*. В якості приймаючого міста фестивалю «Coachella» виступає місто Індіо і надає ряд послуг, таких як поліція і пожежна охорони, особиста *безпека*, медичне обслуговування, за межами правоохоронних органів і служб по персоналу міста. Ці послуги для фестивалів складають в середньому \$2.77 млн. Всі потреби в громадській безпеці координуються відділом поліції Індіо. Цей важливий напрям роботи вимагає координації та зв'язку з майже 12 агентствами, в тому числі поліцейськими управліннями з довколишніх міст, департаменту шерифа, California Highway Patrol, Каліфорнійським департаментом лісового господарства та пожежної охорони, Американським департаментом медичного реагування і Каліфорнійським відділом контролю за продажем алкогольних напоїв.

Щоб не порушувати громадський порядок та не завдавати турботи місцевим жителям, *комендантська година* для музичних вистав з 2010 р.

обмежується в часі – до 1 години ночі по п'ятницях і суботах і опівночі по неділях. В разі невиконання цієї умови контракту «Goldenvoice» як фірма-організатор повинен виплатити штраф у розмірі \$1000 за кожну хвилину, коли фестиваль перевищує комендантську годину. Тож, менеджмент чітко слідкує за дотриманням регламенту проведення концертних заходів.

Кемпінг. У 2003 р. Coachella почав організовувати наметове містечко в якості опції для фестивального розміщення гостей. Місце з наметовим табором знаходиться на полі, прилеглому до місця проведення фестивалю і має свій власний вхід на південній стороні поля. У 2010 р. введено багато нових функцій, таких як повторного входу в кемпінгу на фестивальні майданчики, парковка поруч вашого намету і кемпінгу. У 2012 р. на фестивалі також з'явилися універсальний магазин, душові, зарядна станція для мобільних телефонів та інтернет-кафе з безкоштовним Wi-Fi.

Організатори фестивалю акцентують увагу на *підтримці екології*. Організатори Coachella намагаються максимально підтримувати екологію і популяризувати екологічно чистий спосіб життя, завдяки партнерству з організацією Global Inheritance для сприяння кільком екологічним ініціативам. Спочатку проект Global Inheritance започаткував рух «Мистецтво Переробки» кампанії (2016 р.), який кидає виклик місцевим художникам розробити і прикрасити для утилізації бункери, які розташовані по всій території фестивалю.

Ще одна програма «Carpoolchella» про яку ми згадували, була запущена в 2007 р. і триває до нині – це винагорода, яку гості-автомобілісти, що подорожують на фестиваль в групах по чотири або більше людей на одній машині, можуть виграти VIP-квитки на всі майбутні фестивалі. Нагороду отримують власники автомобілів які найбільш креативно прикрасили власне авто, намалювавши на лобовому склі слово «Carpoolchella». Так, на фестивалі 2014 р. було 140000 учасників акції і понад 70 переможців – це найбільша кількість за період до 2022 р.

У 2017 р. «Coachella» спільно з Global Inheritance, почали програму утилізації «10-для-1», в якій кожен, хто збирає десять порожніх пляшок води отримує безкоштовну повну. Інші програми, що використовуються на фестивалі включають сонячну енергію DJ кабінки і гойдалки, що використовуються для зарядки мобільних телефонів. Близько 600 штатних співробітників потрібно, щоб зібрати сміття, яке накопичується під час фестивалю. Ресурси сортуються у індивідуальному порядку на місці, перш ніж перевозити їх на місцеві звалища і центри утилізації. Goldenvoice підтримує мету «перетворити 90 відсотків сміття у вторинні матеріали». А вже у 2018 р. співробітники зібрали більше 577,720,000 фунтів матеріалів, що включають: 36,860 тонн алюмінієвих банок, 105000 тонн картону, 65,360 тонн ПЕТ-пластика, 47,040 тонн металобрухту, а також 34600 тонн скла.

Важливою складовою менеджменту фестивалю є *букінг – бронювання зірок*. Пол Толлетт починає відбір і бронювання артистів для кожного фестивалю ще в серпні попереднього року. Він відслідковує найбільш перспективних та популярних виконавців, співаків, художників, скульпторів тощо. За даними Los Angeles Times, сума бронювання для більшості артистів, що грають на фестивалі нібито починається від \$15 000 і простягається в «високі шість цифр». Джерела в Billboard підраховали, що навіть найменш рекламовані художники можуть заробити від \$500 до \$100 000.

В 2020 р. у зв'язку з COVID-19 та карантинними обмеженнями фестиваль початково було перенесено на жовтень, а згодом його зовсім відмінили. З цієї ж причини він не проводився і у 2021 р. Тож, природно, що мистецький івент 2022 р. організатори і відвідувачі очікували з великим нетерпінням. Фестиваль виправдав свій статус найпрестижнішого та видовищного міжнародного форуму, зібрав рекордну кількість глядачів та учасників.

Повернення «Coachella Valley Music & Arts Fest» 2022 р. у світовий культурно-мистецький простір принесло довгоочікуване свято, яке створили організатори та дизайнери заходу. В цьому році він проходив 15 – 17 та 22 –

24 квітня. З перших хвилин перебування на фестивалі відвідувачів вразили неоновий візуал унікальних форм і візерунків, сучасні інсталяції та мистецькі роботи художників і скульпторів, які були масштабно представлені на території заходу. Концертна програма відповідала його статусу і була наповнена виступами зірок світової музичної сцени, численими супутніми івентами – презентаціями, танцювальними вечірками, конкурсами тощо. Видовищність, насичена програма, активне залучення аудиторій до дійства створили неповторну атмосферу свята та запам'ятаються учасникам надовго.

Традиційно заделегідь «Coachella – 2022» оголосив музикантів, які виступають на фестивалі, а його хедлайнерами стали: Гаррі Стайлс (One Direction); Біллі Айліш; Каньє Вест; Swedish House Mafia. Початково серед учасників заявляли Тревіса Скотта, проте через трагедію під час його виступу на фестивалі Astroworld, де загинули 10 людей та 300 отримали травми, його участь на «Coachella – 2022» скасовано. Серед інших учасників фестивалю – Megan Thee Stallion; Фібі Бріджерс; 21 Savage; Doja Cat; Run the Jewels; Jamie xx; Vince Staples; Japanese Breakfast; Disclosure; Brockhampton; Slowthai; Fatboy Slim; IDLES та ін. [91].

Прикметно, що в цьому році серед інших артистів лайн-апу заявлено український електронний дует «ARTBAT», який створений у 2016 р., об'єднавши київських діджеїв і продюсерів Артура та Батиша. Дует «ARTBAT» має відмінну репутації в світовій електронній музиці. Наприклад, у 2021 р. лише на платформі Spotify його пісні послухали 4,7 мільйона годин [39; Додаток Є].

«Coachella – 2022» вкотре підтвердив позицію міжнародного музичного форуму, який формує світоглядні гуманістичні цінності культури, сповідує принципи демократичного життя та долучається до мирних світових ініціатив. Фестиваль не став винятком серед популярних форумів, під час його проведення було заявлено про підтримку України в її боротьбі з російською агресією. Зіркові гості та не менш зіркові хедлайнери, які подарували крутезні перформанси, а заодно і незабутні емоції, вшанували

Україну. Так, норвезький діджей Matoma, який з початку війни активно підтримує Україну, віддав викуплені його командою борди українському благодійному фонду «Music Saves UA», який збирав кошти на гуманітарні потреби українців. Тож, тисячі відвідувачів фестивалю з усього світу мали можливість побачити білборди текстом «DROP BEATS, NOT BOMBS» та закликами необхідності підтримки України та робити донати на гуманітарні потреби українців за посиланням musicsavesua.com.

Канадський рок-гурт «Arcade Fire» не лише зібрав 100 тис. доларів для України на концертах у США, а й під час виступу на «Coachella – 2022» присвятив нашій країні популярну музичну композицію «The Suburbs». Фронтмен Уін Батлер призвав присутніх пам'ятати і підтримувати наро в його справедливій боротьбі [91; Додаток Є].

Репер Post Malone під час виступу на одному з івентів на «Coachella» Revolve Party згадав про хоробрих захисників українців.

Співачка Billie Eilish під час виконання пісні «Everything I Wanted» розгорнула український прапор і закликала до підтримки нашої країни.

Солідарність виказали музикант Harry Styles (Гаррі Стайлз) та переможці минулорічного «Євробачення» італійський рок-гурт «Maneskin», які також звернулися до аудиторій та світових політиків зі словами підтримки України та припинення війни [9; 91].

3.2. Інформаційна координація, рекламні технології просування.

Інформаційна підтримка будь-якого фестивального проекту є важливою складовою як в ході його підготовки, так і на етапах реалізації та після завершення проекту. Це дає можливість інформувати спільноту та просувати мистецький івент в продовж всього періоду між датами його проведення, постійно нагадувати аудиторіям про яскраві події, що відбувалися під час минулих проектів, рекламувати і анонсувати майбутні творчі ініціативи, мотивувати глядачів відвідати захід в майбутньому.

До співпраці з міжнародним фестивалем «Coachella» долучаються відомі в середовищі музики та шоу-бізнесу американські та світові ЗМІ, багато з яких здійснюють його інформаційний супровід впродовж багатьох років. Це телерадіокомпанії, фахові часописи – журнали і газети, як у друкованому так і у онлайн форматі. Зауважимо, що фахові часописи приділяють увагу усім аспектам цього масштабного заходу, на їх шпальтах висвітлюється тематика, програма обов'язкової конкурсної частини фестивалю та супутні івенти (презентації, автограф-сесії, вечірки, флешмоби тощо). ЗМІ подають розгорнуту та цікаву інформацію:

- про учасників-конкурсантів, хедлайнерів – запрошених гостей, серед яких зірки та всесвітньо відомі виконавці в різних стилях і жанрах музики. Прикметно, що головним сюрпризом для відвідувачів є два секретних гостя, імена яких тримаються в секреті до самого початку фестивалю;
- публікують лайн-апи – програму форуму, представляють організаторів дійства, дизайнерів, скульпторів, анонсують та інтригують публіку майбутніми цікавинками візуального мистецтва, інсталяції, світло-, звуко- та піротехнічних шоу тощо;
- не залишаються без уваги питання логістики, трансферу, сфери обслуговування, дозвілля, безпеки, подається інформація щодо спонсорів та меценатів.

Як ми вже зазначали, «Coachella» входить в топ кращих світових фестивалів сучасного мистецтва. Музичний івент є престижним і популярним для учасників і відвідувачів. Тож, б7vent67тв, що його інформаційний супровід та підтримка є сферою професійних та бізнес-інтересів потужних засобів масової інформації. Проаналізуємо більш детально їх роботу.

«*Alternative Press*» — щомісячний американський музичний журнал, в якому основна увага, як правило, приділяється альтернативній музиці. Журнал заснований в Клівленді, штат Огайо в 1985 р. Майком Ши, який і до цього дня є генеральним директором видавництва «*Alternative Press*

Magazine, Inc». У Alternative Press публікуються інтерв'ю, фотографії, інформація про майбутні музичних релізах і концертних турах. На момент свого 20-річчя в 2005 р. дещо змінився формат Alternative Press і збільшилася кількість сторінок. На 2020 р. кількість сторінок варіюється від 198 до 220. Також були введені нові розділи і рубрики. Зараз склад журналу увійшли такі рубрики:

- «The AP Poll» – відповіді від редакції на питання читачів.
- «In the Studio» – події в музичному світі, новинки, невеликі інтерв'ю. Тут регулярно подається інформація і про «Coachella», аби в продовж року між фестивалями нагадувати публіці про фестивальний форум, підігрівати її інтерес, спонукати до участі в заході в перспективі.

- «AP & R» – колонка про нових виконавців поточного місяця.
- «Chalkboard Confessional» – про події в світі альтернативної музики. Саме в цій рубриці часто подається інформація про учасників «Коачелла» як минулих років, так і тих, хто планує приймати участь в майбутніх фестивальних проєктах.

- «Musician of the Month» – кращий виконавець місяця
- «Reviews» – огляди та презентації нових альбомів
- «Next Exit» – анонс майбутніх музичних релізів
- «1000 Words» – інтерв'ю з музикантами
- «10 Essential» – головних подій місяця. Щорічно в квітні – травні місяцях висвітлюється хід та особливості міжнародного фестивалю «Коачела», як головної події в світі сучасного мистецтва.

«Alternative Press Magazine, Inc» спонсорує радіо-шоу на XM Radio і концертні тури Warped Tour, Taste of Chaos, а також власний гастрольний тур «The AP Tour». Окрім цього журнал видає додатки – музичні збірники, які мають велику популярність серед фахової спільноти та любителів. Даний часопис є одним з головних інформаційних партнерів та спонсорів «Coachella».

«*Billboard*» – щотижневий американський журнал, присвячений музичній індустрії. Він охоплює практично всі аспекти цього бізнесу, в тому числі щотижневі новини, авторські статті, продажу аудіо- та відео інтернет-завантаження і так далі, проте найбільш відомий своїми чартами. Найважливіші з них – *Billboard Hot 100*, що містить кращі 100 пісень незалежно від жанру і часто використовується для ранжирування за популярністю пісень в США, і *Billboard 200* – чарт з продажу альбомів. Часопис – інформаційний партнер фестивалю «Коачелла», особливо цікаві розлогі статті про який вміщені в його квітневому та травневому номерах 2022 р.

«*Rolling Stone*» – американський журнал, присвячений музиці і поп-культурі. Був заснований в Сан-Франциско в 1967 р. Янном Уеннером, який до цих пір залишається редактором і видавцем, і музичним критиком Ральфом Глісоном. Виходить два рази на місяць. Тираж видання – близько півтора мільйона примірників. З 2004 р. журнал видається і російською мовою. Нині один з найавторитетніших і шанованих журналів про культуру в світі. У грудні редакція публікує список кращих музичних альбомів і кінофільмів року, що минає.

Зауважимо, що традиційно в квітні на час проведення фестивалю «Коачелла» часопис «*Rolling Stone*» масштабно висвітлює мистецьку подію, приділяє багато уваги виконавцям та їх музичним композиціям, подає оцінки та висновки музичних критиків, порушує цікаві для фахового середовища питання організації і змістовного наповнення фестивальних програм. Тим самим формує думки, смаки та пріоритети в світі сучасної музики, сприяє просуванню фестивалю та його вирізнення з-поміж інших музичних подій, допомагає визначити майбутні перспективи.

«*Esquire*» – щомісячний журнал, заснований в 1933 р. в США. Основні теми: культура і мистецтво, мода і стиль, бізнес і політика, технології і автомобілі, їжа і здоров'я, персонажі і інтерв'ю. У листопаді 1932 р. двоє жителів Чикаго – Девід Сمارт і Арнольд Гінгріч починають випускати

журнал для «успішних джентльменів». У грудні 1937 р. щомісячний наклад журналу досягає позначки в півтора мільйона примірників. У 1963 р. тираж журналу збільшується до двох мільйонів.

Від дня заснування «Carpoolchella» популярний журнал здійснює його активну інформаційну підтримку. Наразі часопис активно висвітлює фестиваль сучасного мистецтва «Carpoolchella», подає цікаві матеріали про учасників, публікує багато фотографій, просуває проєкт як яскраву подію культурного життя країни та світу.

«*Entertainment Weekly*» – американський щотижневий журнал, що публікується Видавничим Домом «Time Inc.», дочірньою компанією Time Warner, з 16 лютого 1990 р. Розповідає в основному про фільми, телевізійні серіали, мюзикли на Бродвеї, книги і інші об'єкти масової культури. На відміну від більшості подібних видань журнал не фокусується на особистому житті знаменитостей, надаючи читачеві насамперед новини про останні релізи і професійно виконані рецензії. Тематично схожий з такими тижневиками як «Variety» і «The Hollywood Reporter», проте менш спеціалізований, охоплюючи більш широкую аудиторію. Активно співпрацює з «Коачелла» з самого свого заснування. Впродовж 2020 – 2021 рр., коли фестиваль не проводився через карантинні обмеження, часопис поміщав інформаційні матеріали про минулі фестивалі події. В 2022 р. «Коачелла» пріоритетна тематика на шпальтах видання.

«*Fortune*» – широко відомий діловий журнал, який видається компанією Time Inc. Заснований Генрі Льюс в 1930 р., як видавничий бізнес, включав в себе Time, Life, Fortune і Sports Illustrated, доріс до розмірів конгломерату Time Warner. У свою чергу AOL поглинув 2000 року Time Warner і став найбільшим 70vent70тво знав70ційн. Основним конкурентом Fortune є діловий журнал Forbes, який виходить раз на два тижні і журнал BusinessWeek. Журнал особливо відомий своїм щорічним рейтингом доходів компаній. Щорічно подає інформацію про фестиваль «Coachella» в контексті

кількості відвідувачів, офіційних даних про витрати та прибутки організаторів, рекламну підтримку тощо.

«*Harper's Bazaar*» – жіночий журнал про моду, стиль і суспільстві, що вийшов друком у США в 1867 році, видавався щотижня компанією «Harper and Brothers». З 1901 р. «*Harper's Bazaar*» в форматі альбому став виходити щомісяця. У 1913 році був викуплений медіа-магнатом Вільямом Рендольф Херст, засновником холдингу «The Hearst Corporation». У березні 2018 р. вийшов номер журналу в якому містилися фотографії учасників та переможців фестивалю сучасного мистецтва «Coachella».

«*The Hollywood Reporter*» — провідний американський журнал, який відстежує події в кіноіндустрії США. Виходить раз на тиждень. Разом з виданням *Variety* протягом останнього десятиліття був одним з двох найбільших американських журналів про кіно. Був заснований Вільямом Вілкерсону, перший номер вийшов у вересні 1930 р. Журнал в даний час належить Prometheus Global Media, його штаб-квартира знаходиться в Лос-Анджелесі. У 2010 р. головним редактором видання стала Дженіс Мін (англ. Janice Min). У березні 2012 р. вийшов номер журналу, який анонсував проведення в квітні цього ж року міжнародного фестивалю «Coachella», подавав інформацію про учасників та програму. Також інформація була запущена на сайті «*The Hollywood Reporter*» різними мовами. З того часу, аж до 2022 р. часопис є офіційним інформаційним партнером фестивального форуму.

«*The New Yorker*» – американський тижневик, який видається з 1925 р. та публікує репортажі, коментарі, мистецьку критику, есе, художні твори, гумор, комікси і поезію. Публікується приблизно раз в тиждень (47 номерів за рік). Починаючи з сорокових, більшість відомих/преміюваних американських оповідань вперше публікується в «*The New Yorker*». Хоча основний упор робиться на культурне життя Нью-Йорка, журнал вельми популярний і за межами країни.

На межі ХХ-ХХІ ст. «*The New Yorker*» регулярно публікує критичні огляди, інтрв'ю, фотографії та новини фестивалю «Coachella», які користуються інтересом у читачів та популяризують мистецький проєкт.

Спорадично різнопланова інформація стосовно «Коачелла» друкується на шпальтах відомих і популярних часописів «*New York Magazine*» – американський світський щотижневий журнал з тиражем понад 400 000 примірників, «*The Barnes Review*», «*Glamour*» та ін.

Зауважимо, що для популяризації та презентації фестивалю «Coachella» в середовищі різнопланової публіки, організатори залучають не лише фахові мистецькі ЗМІ, а й ті, що орієнтуються на широкий загаль, різні вікові, соціальні, професійні аудиторії, відмінні за гендерною та естетичною ознакою. Прикладом є «*Cosmopolitan*» – міжнародний жіночий журнал, зміст якого є строкатим та включає статті про взаємини і секс, здоров'я, кар'єру, самовдосконалення, життя знаменитостей, а також повідомлення про моду і красу. Випущений вперше в США в 1886 р., для країн пост радянського простору видається з 1994 р. Видавничим Домом «Sanoma Independent Media». На обкладинці *Cosmopolitan*, як правило, представлені знамениті та успішні жінки, які виявили себе у світі мистецтва: актриси, співачки, фотомоделі. Вперше за всю історію журналу в липні 2014 р., в 63 країнах світу (включно Україні) був випущений черговий липневий номер *Cosmopolitan*, на обкладинці якого була фотографія найпопулярнішої американська співачка Кеті Перрі – однієї з хедлайнерів міжнародного фестивалю «Коачелли». Розлоге інтерв'ю зі знаменитістю містило цікаву інформацію про музичного форум, сприяло його популяризації.

Також організатори фестивалю використовують можливості інтернет-просування та інших ресурсів реклами:

1. офіційний сайт <http://splash.coachella.com/>
2. сторінки у 72ven.-мережах: facebook – <https://www.facebook.com/coachella>; twitter – <https://twitter.com/coachella>; 72vent72тво – <https://www.instagram.com/coachella/>; youtube –

<https://www.youtube.com/coachella>; tumblr – <http://coachella.tumblr.com/>; snapchat – <https://coachella-2014-site.s3.amazonaws.com/wp-content/uploads/2016/01/02183352/snapcode.png> - публікують фото, відео, репортажі та новини.

3. реклама на радіо ще один з ефективних і дієвих напрямів рекламної та інформаційної підтримки міжнародного фестивалю сучасного мистецтва Coachella.

3.3. Фінансовий менеджмент фестивалю.

Для реалізації масштабних музичних проєктів важливе місце відводиться фінансовій складовій. Розглянемо *комерційні партнерства фестивалю*, роботу зі спонсорами та меценатами.

Організатори спочатку були стійкі до прийняття спонсорських контрактів, які допомогли б «Coachella» приносити великий прибуток. У 2003 р. Tollett Goldenvoice могли б заробити додаткові \$300000 до \$500000 шляхом додавання корпоративного спонсора до назви фестивалю, але він не хотів порушувати чистоту події. Він сказав: «Я ненавиджу, коли роблять шоу і засипають усе рекламою. Це просто показує відсутність поваги до вашої аудиторії і музики» [91]. Обґрунтована позиція організаторів була врахована протягом наступних років.

Останнім часом пивоварна компанія Heineken є спонсором невеликого критого майданчику на фестивалі під назвою «Heineken House». Одяг роздрібної торгівлі бренду «H&M» як спонсор заходу мав можливість з 2015 р. для роботи невеликого намету на території фестивалю, де відвідувачі могли придбати предмети з лінії одягу компанії натхненні фестивалем під назвою «H&M Loves Coachella».

З 2011 р. на YouTube «Coachella» транслювався в прямому ефірі. Глядачі можуть вибрати один з трьох каналів, щоб подивитися. У 2014 р. AXS TV розпочав пряму трансляцію другого уїк-енду на телебаченні; більше

20 годин живих виступів з 2015 р. фестивалю транслювалися на AXS TV. Починаючи від цього ж року фестиваль також транслювався в прямому ефірі на Sirius XM Satellite Radio.

У 2016 р. організатори в партнерстві з Vantage.tv запропонували контент віртуальної реальності (VR) для фестивалю. Власники квитків отримали карту VR глядача, розроблену сервісом Google, в їхній Coachella-пакет документів, який може використовуватися з мобільним додатком Coachella VR (доступна на платформах Android, IOS і Samsung Gear). Вміст включає в себе 360-градусні панорамні фотографії минулих подій, віртуальні тури на сайт фестивалю 2016 р., інтерв'ю та виступи. У тому ж році, YouTube в прямому ефірі транслював виступи з двох уїк-ендів для перегляду з VR-гарнітурами.

Успіх «Coachella» привів його організаторів до партнерства з іншими американськими музичними фестивалями. У 2003 р. «Goldenvoice» погодився працювати з організаторами «FieldDay» в Нью-Йорку – фестиваль структурно та концептуально змодельований з «Coachella», щоб допомогти просунути його і зробити значимою подією. У вересні 2018 р. «Goldenvoice» оголосили, що вони вступили в співробітництво з продюсерською компанією «Red Frog Events», щоб допомогти їм просувати і організувати їхній музичний фестиваль Firefly. У 2019 р. аналогічну угоду було укладено з організаторами музичного фестивалю «Hangout Music Festival».

Разом з тим, організатори відстоюють свої творчі та інтелектуальні права. У позові проти однойменного фестивалю «Hoodchella», Goldenvoice стверджував, що витратив \$700 000 в 2015 р. на «ЗМІ і відповідний контент для сприяння Coachella».

Серед цікавих ідей спонсорів для просування свого бренду: *Сцена Heineken*. Спонсор фестивалю Heineken презентував свою власну вечірку на сцені Heineken House, розташованій на майданчику для гри в поло. Гостей в цей день розважали репери Warren G і Too Short. Щоб підкреслити атмосферу домашнього простору, зона Heineken включила в себе криту

веранду, де гості могли відпочити на диванах, а також зарядити свої мобільні пристрої. При вході в Heineken House розташувалася стіна-фотогалерея. Барвіста зона художнього колективу «Do Lab» була обладнана для створення тіні, а також оснащена вентиляторами і водяними гарматами, щоб дати гостям можливість охолодитися в жаркому пустельному кліматі. У тіні різнокольорових наметів гості рятувалися від сонця, спостерігаючи за цікавими виставами «Do Lab» [Додаток Ж].

Оригінальний фудкорт також позитивно вирізнив зону фестивалю. Їдальня зона Terrace на території фестивалю була відзначена банерами, що нагадують карти і дорожні знаки. Креативною ідеєю стала зона Wi-Fi і підзарядки. Гості могли зарядити свої телефони від величезних кубів, розставлених по території спеціально з цією метою. Також в цьому році організатори подбали про безкоштовний Wi-Fi.

Компанія «Global Inheritance» допомогла організаторам очистити фестиваліні майданчики від пляшок і банок, відкривши магазин переробки відходів. Тут музичні фанати отримали шанс обміняти сміття на сувеніри від Coachella. Величезні інсталяції, що світяться, слугували місцями зустрічі для гостей, що загубилися.

H&M Loves Coachella. В рамках фестивалю в якості офіційного спонсора заходу бренд H&M створив майданчик «Reborn», де відвідувачі фестивалю могли придбати колекцію, відому як H&M Loves Coachella. Також в наметі H&M гості могли вдосталь подуріти в фотозоні.

VIP-зона Dream Hollywood. Такі селебріті, як Леонардо Ді Капріо і Крістен Стюарт відпочивали в VIP-зонах на вечірці Nylon Midnight Garden, організованою готелем Dream Hollywood. Популярна event-компанія Zoeasis створила стилізовані брендovanі палатки для Guess. Весь декор в магазині Guess ідеально підходив як фотозона. Поруч з комерційними наметами організатори зони Guess встановили фотогенічну діджейську трубку на відкритому просторі.

Інтернет-магазин Revolve вперше брав участь у фестивалі з палаткою Revolve Desert House. У басейні Revolve Desert House плавали рятувальні круги від спонсора Moet.

Автомат з іграшками. На заході від видавництва TheAudience гості могли витягнути іграшки з автомата від спонсора Wildfox.

Гігантський бірпонг. Пограти в бірпонг для велетнів гостям запропонував пивний бренд Las Vegas Unveils. Для залучення уваги до своєї зони спонсори розмістили на живоплоту хештег #WHHSH.

Фотозону в стилі листівки представив ювелірний бренд «Pandora», який також є комерційним партнером «Coachella».

3.4. Тенденції та перспективи крос-культурної взаємодії в межах фестивалю.

В попередніх розділах ми проаналізували фактори, які впливають на розвиток фестивальної діяльності. Також можемо виокремити перспективні напрями для підвищення якості, збільшення їх чисельності та активізації діяльності міжнародних фестивалів сучасного мистецтва, сприяння їх популяризації. Отже, до *пріоритетних напрямів розвитку* можна віднести:

1. Подальший розвиток фестивального туризму, включення «Coachella» до міжнародних річних «Календарів подій і заходів», що дасть можливість залучити більшу кількість відвідувачів форуму.

2. Вивчення та використання менеджерського, творчого та комерційного досвіду «Coachella», його широке впровадження в Україні в процесі підготовки і організації масштабних міжнародних культурно-мистецьких проєктів. Залучення до співпраці з оргкомітетом місцевої влади, представників мистецьких фахових спільнот, авторитетних музикантів тощо. Такі заходи будуть сприяти інтеграції національного культурно-мистецького продукту в світовий простір, представлення України; як фестивального хабу; налагодженню широких міжкультурних комунікацій.

3. Досвід потужних та популярних фестивалів дає підстави стверджувати та впроваджувати фестивальний рух для ефективного використання культурного потенціалу міста, регіону, країни, його подальшого розвитку.

4. Підвищення рівня організації фестивалів – один з головних чинників його стабільності, творчого та комерційного успіху. Постійне вдосконалення менеджерських підходів та впровадження інноваційних форм – запорука розвитку проєкту.

5. Збагачення фестивалів різними супутніми івент-заходами також значно урізноманітнить його програму. Залучення відомих спікерів, хедлайнерів, зірок-шоубізнесу сприятимуть популяризації форуму серед широких аудиторій.

6. Вдале рекламне просування та висвітлення фестивального руху в ЗМІ ще один важель впливу на його розвиток та популярність.

Такий напрям як, залучення владних державних структур до проведення фестивалів, є насамперед важливий для розвитку регіону та комунікацій між владою та організаторами. В більшості випадків влада неохоче йде на зустріч до організаторів фестивалю. На мою думку це велика помилка адже сприяння місцевої влади по відношенню до культурних та мистецьких акцій, формує позитивний імідж місцевості і України в цілому на міжнародному рівні [82].

Ефективне використання культурного потенціалу не лише формує позитивний імідж, а й забезпечує туристичний потік та інтерес до архітектурної чи природної пам'ятки, національних традиції, мистецтва шляхом залучення їх до фестивальної діяльності. Це надає підтримку, розвиток та популяризацію культурного потенціалу і збереження цінностей.

За для того аби провести хороший фестиваль, потрібна ретельна організація всіх елементів заходу. На початку організації потрібно провести ефективне планування та детальний аналіз. Якщо упустити хоча б одну з частин плану або зробити її неякісно, то вся програма може піти шкереберть і

це звісно негативно відобразиться на проведенні заходу. Аби уникнути всіх проблем в організації треба відповідально підійти до усіх деталей, залучити якомога більше спеціалістів у галузі та створити чітку систему підготовки і реалізації проекту [40].

У підготовці і проведенні фестивалю варто не стояти на місці, включати нові інноваційні ідеї та засоби, які зроблять захід ще більш привабливим для учасників і відвідувачів. Зробити комфортні умови для цільової аудиторії заходу, подбати про безпеку, харчування, гігієну і т.д. організатори повинні зробити фестиваль максимально доступним та на високому рівні і це буде запорукою того, що в наступних роках кількість відвідувачів буде невинно збільшуватись. При залученні інноваційних форм для організації проекту, керівнику слід звернути свою увагу на спеціальні програми для смартфонів, планшетів, комп'ютерів, які полегшують роботу з командою та підрядниками.

Однією з найперспективніших областей розвитку фестивального руху взагалі та Міжнародного фестивалю музики і мистецтв «Coachella» зокрема є *фестивальний туризм*. Наголосимо, що взаємозв'язок мистецького фестивалю і туристичного бізнесу лежить у сфері надання послуг з нових вражень, емоцій, знань, відчуттів. Відвідуючи нові місця, мандрівник хоче включитися в реальність іншого народу, його світогляд, відчути незвичайність чужої культури, познайомитися з місцевими традиціями, опинитися в незвичайній обстановці [16, С. 24].

В розвинених країнах ЄС, серед яких передусім Німеччина, Італія, Франція, Великобританія, Іспанія, проводилося опитування, яке продемонструвало, що поряд з двома лідерами – відвідуванням культурно-історичних пам'яток та сільським туризмом – до перспективних напрямів зараховують природні заповідники і фестивальний туризм. Ефективне використання культурно-історичного потенціалу і природних пам'яток дає змогу розвивати нові, більш перспективні економічні та культурні напрями.

На відміну від традиційних секторів економіки, туристичний сектор має необмежені ресурси і з часом здатен розвиватися в геометричній прогресії.

Тому саме фестивалі як найбільш наповнені активністю і культурним змістом події дозволяють задовольнити запити туристів, що лежать в різних областях соціально культурного життя відвідуваного регіону або країни [24].

Сучасна туристична сфера надає фестивальній практиці додаткові можливості для подальшого розвитку, оскільки має важливі ресурси. Серед них відмітимо такі:

- можливість диференціації аудиторій та їх кількісне розширення за рахунок ранжування та орієнтації на різні інтереси, мистецькі пріоритети та очікування;
- рекламування фестивалю через ресурси туристичних фірм;
- отримання додаткового прибутку за рахунок організації турів на фестивальні заходи та групових продажів квитків;
- додатковий продаж сувенірної продукції та супутні товарів, які розраховані на відвідувачів-туристів;
- розширення кількості бізнес-партнерів, посилення привабливості фестивалів для спонсорів і меценатів.

Розширити потенційну аудиторію фестивалю можна за рахунок продажу квитків на майбутні події, як додаткової послуги до вже сформованих туристським маршрутами, збільшуючи тим самим їх привабливість. Отримавши у туристичних фірм інформацію, можна запропонувати їм відвідати заходи фестивалю [16, С. 45].

Якщо ж відвідування заходів фестивалю є основною, а не додатковою або супутньою послугою туристського продукту, такий турпродукт може включати в себе наступні позиції:

- проїзні квитки від місця проживання туриста до місця проведення фестивалю;

- квитки, абонемент або ж інша форма допуску на заходи фестивалю (такою формою може бути сама туристична путівка);
- розселення туриста в готелі, який територіально розташований поблизу місця проведення фестивалю, або трансфер – транспортні послуги агентства з доставки туди туриста;
- надання інформаційної, програмної або іншої друкованої продукції про заходи фестивалю (каталоги, лайк-апи, брошури, візитки, рекламні буклети та ін.);
- надання послуг гіда, перекладача, супроводжуючого (ними можуть бути волонтери фестивалю);
- в путівку також можуть бути включені зустрічі з учасниками фестивалю, банкети, участь в фестивальних івентах (майстер-класах, вечірках, презентаціях, автограф-сесіях, танцполах та ін.), екскурсійні відвідування місцевих визначних пам'яток, дозвіллєвих та розважальних заходів тощо [20].

Таким чином, фестивальний туризм, збагачує фестивальну діяльність за кількома напрямками:

- розширює асортимент пропонованих туристичним агентством продуктів в рамках подієвого туризму;
- підвищує активність регіону,
- сприяє задоволенню потреб клієнтів туристських організацій;
- забезпечує підвищення культурного рівня туристів, збагачення їх інтелектуального багажу і розширенню кругозору;
- сприяє поліпшенню економічного стану місцевості чи регіону за рахунок забезпечення збільшення кількості туристів і, відповідно – фінансових надходжень до бюджету.

Підсумовуючи, зауважимо, що приклад міжнародного фестивалю сучасного мистецтва «Coachella» – тому яскраве підтвердження. Це один з найбільш легендарних і масштабних фестивальних проєктів світу, на якому

яскраво запалюються творчі зірки і зароджуються тренди. З'явившись в 1999 р., формум набув популярності, засвідчив своє творче довголіття, отримав просто грандіозний розмах, порівняти який можна хіба що з Діснейлендом для дорослих. Щовесни пустеля на Півдні Каліфорнії перетворюється в футуристичне місто зі сценами, арт-інсталляціями, наметовими містечками, маркетами і багато-багато чим іншим. Перш за все це не тільки фестиваль музики, а й сучасних видів мистецтв теж. Не існує якогось типового портрета учасника «Coachella»: сюди приїжджають люди всіх національностей і різного віку, його відвідують багато світових зірок та відомих діячів мистецтва, політики – деякі «без прикриття», деякі інкогніто.

Успіх «Coachella» в перші роки свого існування довів, що американські музичні фестивалі могли б працювати і досягати успіху в формі призначення, на відміну від мандрівного фестивалю. У наступні роки успіх Coachella, та багатьох інших фестивалів, що наслідували його приклад, копіюючи свій формат як свято в кілька етапів, з атракціонами, виставками мистецтва і кемпінгом. Деякі з цих нових фестивалів зросли і досягти такого ж успіху, як Coachella, таких як Lollapalooza в Чикаго, Governors бал в Нью-Йорку і Bonnaroo в Теннессі. Згідно із дослідженнями 2015 року Coachella став другим найбільшим за попитом фестивалем за реалізацією квитків, поступаючись тільки фестивалю «Tomorrowland».

Наразі, «Coachella» по праву вважається законодавцем мод в музиці та моді. Про комерційний успіх проекту свідчить статистика. Так, за даними дослідження 2019 р., «Coachella» приніс \$254 400 000 в регіоні пустелі в цьому році; з цієї загальної суми, м. Індіо отримало \$89,2 млн на споживчих витратах і \$1,4 млн у вигляді податкових надходжень; інший фестиваль фірми-організатора «Goldenvoice» в Polo Club Empire (Диліжанс) був названий «кузеном» «Coachella», але він ріс швидкими темпами, та в 2019 р. залучив гостями фестивалю понад 55000 чол.

Сьогодні ці два фестивалі разом оцінюються експертами у \$704 750 000. Приблизно \$403 200 000 з цієї суми припадає на долину

Coachella, \$106 000 000 з яких надходить до бізнесу м. Індіо. В найближчі роки очікується, що 2023 р. місто отримає додатково \$3 180 000 у вигляді податків на квитки з двох фестивалів.

Висновки до 3 розділу

Міжнародний фестиваль сучасного мистецтва «Coachella» є прикладом вдалого мистецького і комерційного проекту. Організаційні засади його підготовки, професійний менеджмент, виважена інформаційна підтримка та фінансова складова стали запорукою його успішного функціонування протягом багатьох років та забезпечили світову популярність.

Фестиваль віддзеркалює провідні тенденції у сучасному мистецтві, диктує моду у світі індустрії музики.

Організатори фестивалю висувують ряд соціальних пріоритетів, такі як дбайливе ставлення до екології, підтримка молодіжної ініціативи в музиці, розвиток музичного туризму, підвищення споживчих витрат (\$1,4 млн) у вигляді податкових надходжень.

Ці факти свідчать про неабиякі перспективи фестивалю «Coachella», та варті уваги вивчення досвіду організаторами подібних міжнародних фестивалів світу для їх подальшого впровадження у фестивальну практику. Це сприятиме активізації культурно-мистецького життя і економічному розвитку регіонів, задоволенню естетичних потреб аудиторій, налагодженню широких крос-культурних комунікацій.

ВИСНОВКИ

Проведене нами дослідження дозволило зробити висновки, узагальнення та надати рекомендації для їх втілення у фестивальну практику:

1. Аналіз джерел за проблематикою магістерської роботи, дав можливість дослідити тему комплексно та зробити висновки про те, що в науковому дискурсі теоретичне осмислення фестивалю визначає його як феномен культури, невід'ємний складник мистецького життя сучасного суспільства. У своїх наукових доробках вчені та практики розкривають особливості фестивальної практики в контексті концептуальних засадах індустрії дозвілля; визначають його як дієвий чинник розвитку мистецького середовища, креативних індустрій, місцевих громад; наголошують на важливий ролі у збереженні творчих традицій, впровадженні нових ідей, формуванні естетичних пріоритетів та гуманістичних цінностей культури.

Серед опрацьованих нами джерел слід виокремити дослідження В. Дем'ян та О. Буценко, Л. Бабушки, А. Гаврилюк, С. Дичковського, Л. Зеленської, Д. Зубенко, І. Петрової, Г. Хромої, М. Швед та ін.

2. Проведене дослідження дало можливість розглядати мистецькі фестивалі як синергію живого виробництва, активізацію креативних ініціатив, процесів самопізнання, відродження культурного коду, культурних практик і культурно-креативного простору.

Статус кожного мистецького фестивалю визначається обсягом культурологічних та економічних завдань. Тож, серед *пріоритетних завдань* ми виділили такі:

- популяризація певного виду мистецтва, представлення нових ідей, перспективних тенденцій в галузі, обмін досвідом;
- просування виконавців, їх культурно-мистецького продукту (нових записів, фільмів, програм та ін.), інтеграція в глобалізований мистецький простір;

- формування попиту, регулювання естетичних смаків та пріоритетів аудиторій;
- пошук нових талантів та відкриття імен, впровадження та перевірка на практиці мистецьких інновацій;
- встановлення міжкультурних комунікацій, представлення традиційного та сучасного українського мистецького продукту на міжнародній арені, налагодження ділових та творчих контактів для реалізації масштабних культурно-мистецьких проєктів, науково-практичних заходів тощо;
- важливою є економічна складова, яка передбачає розвиток територій, а саме: інфраструктури регіону, транспортної логістики, сфери послуг (мережі готелів, ресторанів, баз відпочинку), туристичної галузі, підприємств індустрії дозвілля.

Фестивалі сучасного мистецтва, як елементу культурної індустрії, виконують певні культуротворчі функції, а саме: просвітницька, комунікативна, навчально-виховна, науково-аналітична, популяризаторська, естетична, дозвілля та рекреації, соціально-інтегративна, регулювання культурної політики тощо. Разом з тим, фестивальні проєкти є складовою креативної економіки, яка приносить значні прибутки в бюджет міст і країн де вони відбуваються, сприяють їх економічній розбудові, активізують місцеві бізнес-еліти, інвестиційні ініціативи, впливають на впровадження нових сучасних форм економічної діяльності. Фестивалі є прекрасним інструментом вивчення ринку мистецьких товарів і послуг, дають інформацію про його кон'юктуру, конкурентні переваги, диференціацію аудиторій та їх попит на мистецький продукт.

3. В ході роботи ми проаналізували та теоретичні засади та надали історичну ретроспективу фестивальної діяльності. Фестиваль [від лат. *festivus* – веселий] за своїм визначенням є масовим культурно-мистецьким проєктом, який, зазвичай, присвячений огляду досягнень у певному виді мистецтва. Історія фестивальної діяльності тісно пов'язана з економічним та соціокультурним розвитком суспільства, має глибоке коріння і стійкі

традиції ще з часів Давньої Греції. У роботі досліджена еволюція фестивалів від традицій перших щорічних свят до сучасних масштабних фестивальних проєктів. Найдавніші давньогрецькі фестивалі-свята (Діонісії, Луперкалії, Сатурналії), а згодом середньовічні карнавали і маскаради в Європі, та Америці (найдавніший бразильський карнавал в Ріо-де-Жанейро, Венеціанський карнавал, а також свята Марді Гра в Новому Орлеані і Лас Фальяс у Валенсії та ін.) відзеркалювали тогочасні культурно-релігійні та естетичні погляди суспільства. Їх супроводжували театралізовані виступи, масові гуляння, урочисті костюмована хода, пісні та танці. Музичні фестивальні змагання у сучасному форматі початково виникли у XVIII ст. в Англії та Франції і поширилися світом.

Багатством тематики та різновидами свят вражає словянська, зокрема українська культурна традиція, де урочистостій свята були тісно пов'язані з народними традиціями та побутом людей. Формуючись у певний фольклорний комплекс та містичні й релігійні вірування, дійства пов'язані з календарними та релігійними святами, певною порою року тощо. Ці традиції, вже у трансформованому вигляді, дійшли до наших часів.

Починаючи з середини XX ст. мистецькі фестивалі, як будь-які масові заходи, орієнтовані на музику різних стилів і жанрів – від класики до авангарду, з часом і перетворилися в один з найпопулярніших видів дозвілля та масових свят.

На межі XX – XXI стст. міжнародні фестивальні трансформувалися широкі мультижанрові проєкти, поєднують різні види музичного мистецтва (рок, панк, джаз, електронна музика), театральні, вокально-хорові постановки, світлові та піротехнічні шоу, виставки художнього мистецтва, скульптур, інсталяцій, перфоманси тощо.

Наймасштабніші фестивалі сучасного мистецтва традиційно проходять в Сполучених Штатах Америки і Західній Європі. Вони не лише урізноманітнюють культурно-мистецьке життя, а й відповідають сучасним світовим естетичним тенденціям, формують гуманістичні культурні традиції

Науковці та практики розглядають сучасні мистецькі фестивалі як форму подієвої культури, прибутковий сектор івент-індустрії, напрям комунікаційної взаємодії суб'єктів культурно-креативного простору.

4. Міжнародні мистецькі фестивалі є ефективною формою репрезентації культурного ландшафту сучасного мистецтва в його багатожанровості, видовому і тематичному розмаїтті, атмосфері естетичних образів, емоційних переживань. Фестивальний простір формує ідеальне середовище для творчої реалізації, нових ідей в мистецтві, виступає як джерело натхнення.

Фестивалі сучасного мистецтва є важливою складовою міжнародного культурного співробітництва. Вони активізують культурно-мистецьке і економічне життя, культуротворчу ініціативу певного регіону, міста чи країни; їх надзвичайно важливою складовою є подієвість, оскільки фестивальні проекти приваблюють увагу ЗМІ, зміцнюють позицію керівництва фестивалю по відношенню до політичних лідерів, спонсорів і меценатів.

Головне завдання сучасних фестивалів полягає в тому, щоб донести мистецтво до аудиторії. Фестивалі є одними з найефективніших платформ для заохочення активного взаємозв'язку між громадянами та мистецтвом в умовах відкритості й діалогу.

У роботі ми охарактеризували музичні фестивалі як складову міжнародного фестивального руху та проаналізували особливості найвідоміших вітчизняних та зарубіжних музичних фестивалів. Сучасні міжнародні музичні фестивалі стали важливими подіями в соціокультурному житті міст, регіонів та країн, в яких вони проводяться. Фестивальні проекти мають власні традиції культурні набутки. До співпраці залучаються відомі у світі музиканти, виконавці, хореографи та продюсери. Саме вони впливають на кон'юнктуру музичного ринку та розвиток музичної індустрії, формування суспільних поглядів та музичних смаків серед широких верств населення.

Серед найпопулярніших зарубіжних фестивалів слід відмітити: «Нова Хвиля», «Євробачення», «SummerSoundLipaja», «PrimaveraSound», «Sonar», «Nova Rock», «Roskilde», «Open'er», «Tomorrowland», «Rock en Seine», «NiceJazzFestival», «Glastonbury», «Meltdown», «Sommerfesten».

Відзначимо і вітчизняні міжнародні музичні фестивалі: «Гогольфесті», «Рок Булава», «Країна мрій», «Файне Місто», «Atlas Weekend», «Дні перформансу у Львові», «WOODSTOCK UKRAINE», «Бандерштат», «ZaxidFest».

Проведений аналіз роботи міжнародних фестивалів дає можливість визначити їх потужний вплив на міжнародне культурне співробітництво, інтеграційні процеси в культурному та мистецькому житті. Україна активно співпрацює з країнами Європи у плані зовнішньої і внутрішньої фестивальної діяльності.

5. Ми провели дослідження на прикладі міжнародного фестивалю сучасного мистецтва «Coachella», дослідили його організаційні засади, етапність, інформаційний та фінансовий менеджмент.

Фестивальний проєкт вже понад 30 років займає перші рядки рейтингу найвідоміших свят сучасності, входить в групу популярних та визнаних світових урочистостей, яких об'єднують сталі мистецькі традиції, орієнтація на інтереси та естетичні уподобання, зв'язок з характерними етнічними особливостями того чи іншого народу, країни тощо.

Як міжнародна мистецька акція поєднує різні види, стилі і жанри мистецтва, об'єднує творчу спільноту різних країн, відкриває нові імена і таланти, налагоджує міжкультурні комунікації. «Coachella» є прикладом вдалого мистецького і комерційного проєкту. Організаційні засади його підготовки, професійний менеджмент, виважена інформаційна підтримка та фінансова складова стали запорукою його успішного функціонування протягом багатьох років та забезпечили світову популярність.

Фестиваль віддзеркалює провідні тенденції у сучасному мистецтві, диктує моду у світі індустрії музики, започатковує тренди. Організатори –

компанія «Goldenvoice» - є одними з провідних новаторів у світі музичної індустрії.

Організатори фестивалю висувають ряд соціальних пріоритетів, такі як дбайливе ставлення до екології, підтримка молодіжної ініціативи в музиці, розвиток музичного туризму, підвищення споживчих витратах (\$1,4 млн) у вигляді податкових надходжень.

Ці факти свідчать про неабиякі перспективи фестивалю «Coachella», та варті уваги вивчення досвіду для організаторів подібних міжнародних фестивалів світу.

6. Спираючись на проведене нами дослідження можемо констатувати, що досвід міжнародного проєкту «Coachella» свідчить, що фестивалі сучасного мистецтва стверджують цінність гуманізму як життєвої стратегії, втіленої в культурі і мистецтві. Репрезентовані в музичному мистецтві культурні надбання пов'язуються з соціальними ініціативами фестивалю – пропаганда миру та благочинність, охорона навколишнього середовища, підтримка вільної преси, творчий розвиток індивіда тощо. Важливим є той факт, що в атмосфері масового свята проходить процес соціалізації особистості, формування музичних та естетичних смаків, що дає змогу прищепити індивіду певні моральні цінності та орієнтири.

Мистецький фестиваль, як унікальний концепт, займає чільне місце в системі творчих креативних індустрій етнокультури. Увібравши досвід позитивної, гуманістичної репрезентації є чинником синергії та розвитку буття. Освоєння різноманітних форм і жанрів мистецтва, просування нових ідей, талановитих виконавців світового рівня, впровадження технічних інновацій, притаманний фестивалю дух свободи і емоційного піднесення, вирізняє його з-поміж інших культурно-мистецьких проєктів, переконливо свідчить про потенціал, а відтак – майбутні перспективи.

7. Серед пріоритетних напрямів розвитку можна визначити: подальший розвиток фестивального туризму, підвищення рівня організації фестивальних проєктів, вивчення і впровадження зарубіжного досвіду, залучення до

співпраці широкого кола партнерів, як творчих, так і бізнесових; активна рекламні та інформаційна підтримка; розширення тематики фестивальних івентів – творчих зустрічей, тренінгів, круглих столів, майстер-класів, автограф-сесій, презентацій, художніх виставок, інсталяцій, вечірок тощо. Оригінальні культурні заходи будуть сприяти залученню різних аудиторій та збагатять фестивальну програму форуму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айгістова А. Гармонізація культури як механізм її саморозвитку: синергетичний підхід // Культура і сучасність. № 2, 2019. <http://journals.uran.ua/kis/article/view/190630>
2. Андрес Г.О. Культурний туризм як вагома складова в справі збереження культурної спадщини. Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. Збірник наукових праць. Вип. XVIII. Київ : Міленіум, 2007. С. 190–195.
3. Афанасьєв Ю. Л. Характерні особливості та функції фольклорних фестивалів. Вісник НАКККіМ, 2011. Вип. 4.
4. Бабушка Л. Д. Фестивація як комунікативний апропріатор глобалізаційних інтересів у культуротворчому просторі. Монографія. Київ : Видавець ПП Лисенко М. М., 2020.
5. Бережник С. І. Функції музичних фестивалів у культуротворчих процесах креативної індустрії. URL : <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:5ZyBSlbOthEJ:https://www.academia.edu/41981189/%25D0%25A4%25D0%25A3>
6. Бережник С. І. Вплив фестивалю «Sziget» на розвиток культури в Східній Європі // Міжнародний вісник : культурологія, філологія, музикознавство. Київ : Міленіум, 2018. Вип. 1 (10). С. 275 – 279.
7. Буценко О., Дем'ян В. Європа підтримує фестивалі, фестивалі – Європу. Фестивальна мапа України. URL: <https://demcult.org/golovna-2/repertoire-2/>
8. Гаврилюк, А. М. Державна політика у сфері туризму в Україні: соціогуманітарний вимір. Монографія. К. : Видавництво Ліра-К., 2020.
9. Гаррі Стайлз і Манескін вшанували Україну на «Coachella – 2022». URL : <https://jetsetter.ua/coachella-2022-garri-stajlz-i-maneskin-vshanuvaly-ukrayintsiv/>
10. Гоголь-фест – 2020 у Дніпрі: особливості фестивалю сучасного мистецтва. URL : <https://www.unian.ua/tourism/news/gogolfest-2020-u->

dnipri-osoblivosti-festivalyu-suchasnogo-mistectva-2020-novini-dnipra-11170403.html

11. Давидовський К. Міжнародний фестивальний рух у формуванні культурно-мистецького середовища України / Світова культура і міжнародні зв'язки : Збірник наук. праць. 2016. С. 94 – 100.
12. Давидовський К. Ю. Соціокультурні виміри міжнародного фестивального руху: за результатами IV міжнародного музичного фестивалю «Віртуози планети» // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. Збірник наукових праць. Вип. XXVI, 2011. URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Api/2011_26/33.pdf
13. Демян В. Роль мистецьких фестивалів у саморозвитку громад. Моніторинг практичних питань / В. Демян, О. Буценко // Моніторинг практичних питань. Демократія через культуру. 2018. URL : https://demcult.org/rol-mistekikh-festivaliv-u-samoroz/#_ftn1
14. Данчук, Л., & Олійник, С. Мистецький фестиваль як форма самопрезентації творчого колективу. В Scientific Collection «InterConf», Proceedings of the I International Scientific and Practical Conference «Recent Scientific Investigation». № 1(37), 2020. С. 630–633. <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/6906>
15. Дичковський С. І. Фестивальний туризм як чинник розвитку культурного туризму. Редакційна колегія, 2020. С. 33.
16. Дударчук К. Фестивалі, як вид подієвих туристичних ресурсів // Рекреаційна географія і туризм. Наукові записки. № 1. 2011. С. 63-68.
17. Енциклопедія event. URL : <http://www.eventua.com.ua/>
18. Європейські фестивалі припинять культурні та творчі взаємини з РФ. Офіційна заява Європейської асоціації фестивалів (EFA). URL : [20220304 Festivals-for-Peace Solidarity-with-Ukraine](https://20220304-Festivals-for-Peace-Solidarity-with-Ukraine)
19. Європейська фестивальна асоціація (EFA): разом пережити кризу. URL : <https://demcult.org/ievropeyska-festivalna-asociaciya-efa/>

20. Жичук М. Маркетинг фестивалів. URL : <http://pr-nick.blogspot.com/2011/03/blog-post.html>
21. Жукова О. М. Особенности взаимодействия искусств в художественном пространстве фестиваля . Витебск : ВГУ ім. П. М. Машерова, 2019. 121 с.
22. Зеленська Л. М. Івент-менеджмент : навчальний посібник. Київ : НАКККиМ, 2018. 148 с.
23. Зеленська Л. М. Івент-менеджмент: словник-довідник організатора заходів / Л. М. Зеленська, А. О. Романова. Київ, 2015. : НАКККиМ. 84 с.
24. Зеленська Л. М. Менеджмент мистецьких фестивальних проєктів: інноваційні підходи // Креативні індустрії в сучасному культурному просторі : збірник матеріалів Міжнародної наук.-практ. конференції, Київ, 26 травня 2016 р. Київ : НАКККиМ, 2016. С. 68 – 71.
25. Зубенко Д. В. Розвиток фестивального руху в сучасній Україні. URL : <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/4212/1/15%20%D0%97%D1%83%D0%B1%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf>
26. Зуєв С. П. Сучасний культурний простір та семіотика музичного фестивалю (на матеріалах Харкова) : автореф. дис. ... канд. миствознав. : 26.00.01 «Теорія та історія культури». Харків: ХДАК, 2007. 23 с.
27. Зуєв С. П. Музичні фестивалі як явище міської культури // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. Вип. 32, 2007. С. 51–54.
28. Іванова О. Прояви та форми конкурсно-фестивальної комунікації // Сучасне мистецтво. Вип. 17. 2021. С. 131 – 139. URL : <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:AT3s1c-vF6MJ:sm.mari.kiev.ua/article/view/248437/247218&cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua>
29. Копієвська О. Р. Трансформаційні процеси в культурних практиках України: глобальний, глокальний контекст та локальні особливості (кінець ХХ – початок ХХІ 92ve.) : дис. ... д-ра культурології : 26.00.06. Київ, 2018. 487 с.

30. Корольчук О. Л. Фестивальна регіональна практика в проблемному ціннісному аспекті сучасної культурної ситуації // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Мистецтвознавство, Вип. 21 (1), 2015. С. 113 – 117.
31. Котлер Ф. Все билеты проданы: Стратегии маркетинга исполнительских искусств / Ф. Котлер, Дж. Шефф. Пер. с англ. Москва : Классика-XXI, 2004. 688 с.
32. Кучіна Н. І. Фестиваль як феномен культури // Культура України, 2019. Випуск 65. С. 58 – 68. URL : <https://pdfs.semanticscholar.org/d36b/e0263d35ee29813ca05f4f57d6bb34c5823a.pdf>
33. Левко В.І. Діяльність музично-концертних організацій в Україні другої половини ХХ – початку ХХІ. URL : <http://tur.kosiv.info/tourism-and-culture/322-levko-v-i->
34. Леонова Є. В. Соціокультурні виміри міжнародних фестивалів сучасного мистецтва: зарубіжний досвід // Зб-к матеріалів VI Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених, аспірантів та магістрантів «Культура і мистецтво: Сучасний науковий вимір» (НАКККіМ, 3 листопада 2022 р.). Київ : НАКККіМ, 2022.
35. Любченко С. Сучасні рок-фестивалі в Україні. Культура України. Серія : Мистецтвознавство, 2017. Вип. 56. С. 19–32.
36. Максимов Є. Культуротворчий потенціал Міжнародного фестивалю аматорського кіно «Кінокімерія». Матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції молодих вчених, аспірантів, магістрів «Культура і мистецтво: сучасний науковий вимір» (м. Київ, НАКККіМ, 6-7 грудня 2018 р.). Київ : НАКККіМ, 2018. С.
37. Мистецька підтримка українських фестивалів. URL : <https://demcult.org/dumayuchi-pro-ukrainu-2/>
38. Миттєвості фестивалю «Марія». URL : <http://slovoprosvity.org/2018/10/12/myttjevosti-festyvalyu-mariya/>

39. На фестивалі «Коачелла 2022» виступить український гурт. URL : https://bit-ua.translate.google.com/ru/2022/01/na-festivale-coachella-2022-vystupit-ukrainskaya-gruppa/?x_tr_sl=ru&x_tr_tl=uk&x_tr_hl=uk&x_tr_pto=sc
40. Найкращі фестивалі світу. URL : <https://planetofhotels.com/guide/ru/blog/luchshie-festivali-mira>
41. Не можна недооцінювати фестивалі. URL : Не можна недооцінювати фестивалі. URL : <https://demcult.org/ne-mozhna-ndoocinyuvati-festivali/>
42. Обухова Н. О. Культурні індустрії в контексті соціокультурних змін (на прикладі українських великих міст). автореф. дис. ... канд. соціол. наук 22.00.04. Донецьк, 2011. 38 с.
43. Оганесян С. Фестиваль – не тільки культурна подія. URL : <https://demcult.org/festival-ne-tilki-kulturna-podiya/>
44. Онацький М. Ю. Сучасний стан та перспективи розвитку фестивального туризму у місті Харкові // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2016. Вип. 5. С. 145–150.
45. Паві П. Словник театру; Пер.: М. Якуб'як; Львів. Виддавн. Ун-т ім. І. Франка. Ф-т культури і мистецтв. Каф. Театрознавства та актор. Майстерності. Львів, 2006. 640 с.
46. Петрова, І. В. Індустрія дозвілля у контексті сучасних культурних трансформацій. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. Вип 1. 2014. С. 28–34.
47. Петрова І. В. Проектування в соціокультурній сфері : навч. посіб. Київ : КНУКіМ, 2007. 372 с.
48. Підтримка митців і фестивалів від Європейської асоціації фестивалів: URL : <https://www.efa-aef.eu/en/effea/>
49. Плещан, Х.В. Фестивалі як драйвери розвитку креативних індустрій: історико-культурологічний підхід // Питання культурології. 2022. Вип. 39. С. 194-209.

50. Про культуру : Закон України від 14 грудня 2010 року № 2778-VI / Верховна Рада України. К., 2010. URL : http://www.nbuv.gov.ua/law/10_kultura.html
51. Проєкт «Об'єднані спадщиною». URL : <https://demcult.org/obiednani-spadshhinoyu/>
52. Прокопенко, С. Креативні індустрії – радикальні зміни. Gwara Media. 2020. URL : <https://gwaramedia.com/kreatyvni-industriyi-shho-de-yak>
53. Результати соціологічного дослідження культурних практик населення України. Український культурний фонд, 2021 р. URL : <https://ucf.in.ua/news/21-10-2021>
54. Рутинський М. Й. Етнофестивальний туризм. Теоретичні засади й етнографічні аспекти організації // Географія та туризм: Наук. зб./ Відп. 95ven. Я. Б. Олійник / М. Й. Рутинський, М. Я. Топорницька. Київ : Альтерпрес, 2011. Вип. 16. С. 82-93.
55. Свідзинський А.В. Синергетична концепція культури. Луцьк, 2008. URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Svidzynskyi_Anatolii/Synergetychna_kontseptsia_kultury.pdf
56. Синергетична парадигма простору культури : монографія. Київ : НАКККиМ, 2014. 302 с.
57. Сіра Я. Г. Фестиваль як феномен культури. Синергія в культурному просторі сучасності: зб.матеріалів Міжн. Наук.-практич. конф., м. Київ, 29 – 30 березня 2018 р. Київ : КНУКиМ, 2018. С. 227 – 230.
58. У Вінниці відбудеться фестиваль сучасного мистецтва «Гоголь-фест» у рамках проекту «GogolFest Inoculation». URL : <https://vinnitsa.dityvmisti.ua/festyval-suchasnogo-mystetstva-air-gogolfest/&cd=12&hl=uk&ct=clnk&gl=ua>
59. У Львові пройдуть «Дні мистецтва перфоманс». URL : https://zaxid.net/u_lvovi_proyduť_dni_mistetstva_perfomans_n1464697
60. Удріс-Бородавко Н., Павлюк А. Фестивалі ілюстрацій та книжкові ярмарки у розвитку української ілюстрації як сектору креативних

- індустрій // Деміург: ідеї, технології, перспективи дизайну. Вип. 4(2), 2021. С. 143–157.
61. Українські фестивалі: кіно, театр, видовища. URL : <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:vSGGel4vdzAJ:http://bls.ua/ua/blog/ukrainski-festivali&cd=8&hl=uk&ct=clnk&gl=ua>
 62. Фестиваль креативних індустрій. (2021). Офіційна сторінка платформи взаємодій «Простір». URL : <https://www.prostir.rivne.ua/project/vfestival>
 63. Фестиваль – празник для ценителей. Формула успеха. URL : <http://event.ru/details/festival-prazdnik-dlya-tseniteley-formula-uspeha/>
 64. Хрома Г. Деякі особливості сучасних молодіжних фестивалів. // Матеріали до українського мистецтвознавства. Зб. наук. праць. Вип. 3, 2003 р. URL : <http://etno.kyiv.uar.net/vyd/matmyst/2003/N3/Art40.htm>
 65. Хрома Г. І. Фестиваль: слово, терміни, мистецьке явище // Вісник ДАКККіМ. Київ, 2015. № 3. С. 97-103.
 66. Чернецька С. Ю. Фестивалі фольклору в соціокультурних процесах України кінця ХХ – початку ХХІ століття : дис. ... канд.мистецтвознав. : 26.00.01 «Теорія та історія культури». Київ, 2015. 469 с.
 67. Шанс міжнародної співпраці. URL : <https://demcult.org/shans-mizhnarodnoi-spivpraci/>
 68. Швед М. Тенденції розвитку міжнародних фестивалів сучасної музики на новому етапі (1990 – 2005 рр.) : автореф. дис.... 26.00.01. канд. мистецтвознавства. Львів, 2006. 19 с.
 69. Школа Перфомансу #11. Дні мистецтва перфомансу у Львові. URL : <https://lviv-online.com/ua/events/arts/shkola-performansu-11-dni-mystetstva-perfomans-u-lvovi/>
 70. Шмидт Б. Бизнес в стиле шоу. Маркетинг в культуре впечатлений / Б. Шмидт, Д. Роджерс, К. Вроцес. Москва : Вершина, 2005. 400 с.
 71. Яковлев О. В. Синергійні шляхи культурного регіонального розвитку України // Міжнародний вісник: культурологія, філологія, музикознавство. Вип. I (6). НАКККіМ, 2016. С. 77 – 81.

72. Яковлев О. В. Синергія культурних ідентичностей в сучасній Україні: Монографія. Київ: НАКККиМ, 2015. 236 с.
73. Яковлев О. В. Фестивальний рух як чинник інтеграції та збереження національного культурного ландшафту. Вісник НАКККиМ, №4 2018. С. 56 – 60.
74. 50 найкращих музичних фестивалів світу. URL : <http://www.timeout.com/london/music/the-50-best-music-festivals-in-the-world>
75. Ali-Knight J. (1977). International perspectives of festivals and event: paradigms of analysis. Access Online via Elsevier, 2018.
76. Euro-Festival Project: Arts Festivals and European Public Culture. URL : <http://www.euro-festival.org/>
77. Ian Yeoman. Festival and Events Management. Geneva: 2010. 448 p.
78. ISO 25639-1 International Standard. Exhibitions, shows, fairs and conventions. Part 1: Vocabulary [Text]. Geneva: ISO, 2008. 22 p.
79. Richards, G., & Palmer, R. Eventful cities: Cultural management and urban revitalization. Oxford: Butterworth Heinemann. 2010. <http://www.sciencedirect.com/science/book/9780750669870>

Електронні джерела

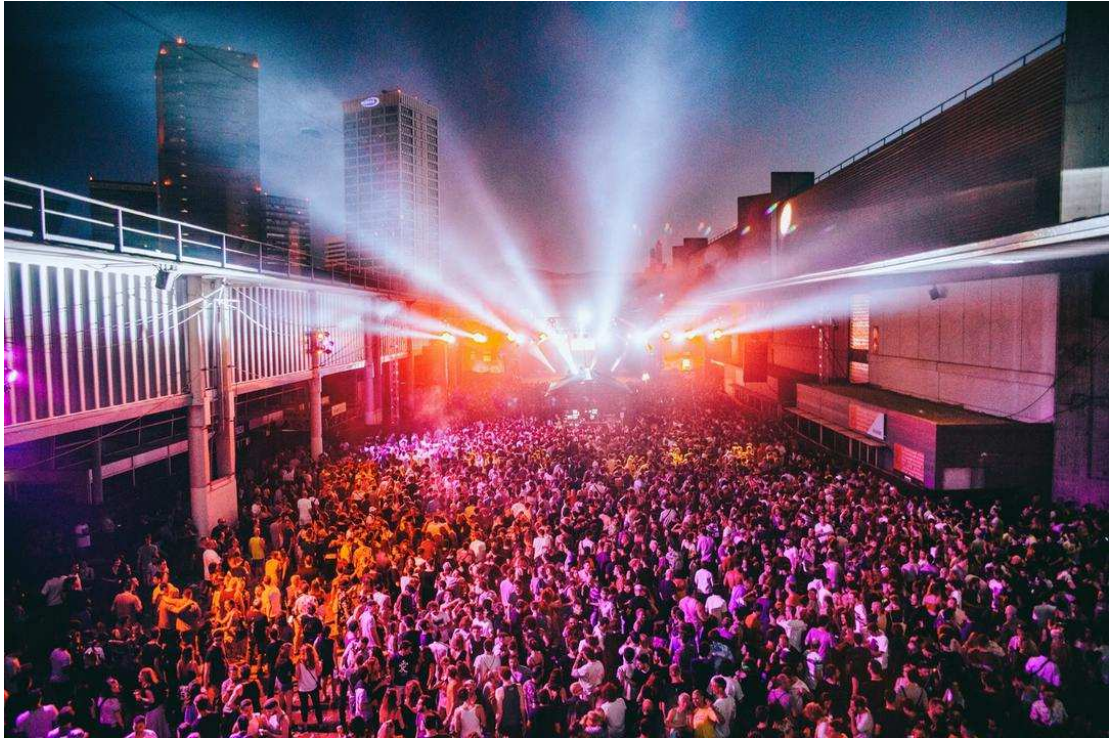
80. Європейська асоціація фестивалів (EFA). URL : <https://www.eafaef.eu/en/about/>
81. Imagine music festival URL : <http://www.imaginefestival.com/#>
82. Міжнародна асоціація фестивалів та подій (IFEA). URL : <http://www.ifea.com/>
83. Міжнародна асоціація організаторів заходів (ISES). URL : <http://www.specialevents.com/ilea/ises-re-brands-international-live-events-association>
84. Міжнародний фестиваль «Захід-фест» – офіційний сайт. URL : <http://zaxidfest.com/>

85. Міжнародний фестиваль «Країна мрій» – офіційний сайт. URL : <http://www.krainamriy.com/>
86. Міжнародний фестиваль «Файне місто» – офіційний сайт. URL : <http://www.effe.eu/festival/faine-misto-festival>
87. Міжнародний Гластонберзький фестиваль сучасного виконавського мистецтва <http://www.glastonburyfestivals.co.uk/>
88. Міжнародний фестиваль «Burning Man» – офіційний сайт. URL : <https://kindling.burningman.org/virtualburn-art-intake/>
89. Міжнародний фестиваль «SetoFolk». <https://www.facebook.com/SetoFolk/>
90. Музичний фестиваль «Atlas Weekend» – офіційний сайт. URL : <http://www.ufest.in.ua/ua/fest/muzichniy-festival-atlas-weekend>.
91. Музичний фестиваль «Coachella» – офіційний сайт. URL : <http://splash.coachella.com/>
92. Музичний фестиваль «Carlsbad» – офіційний сайт. URL : <http://www.carlsbadmusicfestival.org/#2019>
93. Музичний часопис «Billboard culture magazine». URL : Режим доступу <http://www.billboard.com/festivals>
94. Музичний часопис «Timeout culture magazine» URL : <http://www.timeout.com/london/music/>
95. Український веб-портал про мистецьке життя. URL : <https://moderato.in.ua/>
96. Центру розвитку Демократія через культуру. URL : <https://demcult.org/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Міжнародний фестиваль сучасної музики та мультимедійного мистецтва
«Sonar Сонар» (м. Барселона, Іспанія)

Багатожанровий фестиваль сучасного мистецтва «Burning Man»
(пустеля Блек-Рок, штат Невада, США)

Гластонберський фестиваль сучасного виконавського мистецтва
(Велика Британія)

Міжнародний фестиваль мистецтв «Країна мрій»

unicef 20 років дітям

Тут серед воїхів

16 вересня Покровськ Парк Ювілейний

17 вересня Маріуполь Театральна площа

Музичний фестиваль

Майстер-класи: дитячий народний фольклор, кобзарство, мажорет

ПОЧАТОК О 12:00

9 вересня Северодонецьк Площа Перемоги

10 вересня Краматорськ Площа Миру

OTONVALD JORYJ KLOC

МАЖОРЕТ

ЗА ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ УРЯДІВ НІМЕЧЧИНИ ТА ІТАЛІЇ

Перший лайн-ап фестивалю 1999 р.

GOLDENVOICE PRESENTS

COACHELLA

COACHELLA VALLEY MUSIC AND ARTS FESTIVAL 1999

<p style="text-align: center;">SATURDAY, OCTOBER 9</p> <p style="text-align: center;">Beck</p> <p>the Chemical Brothers • Morrissey Perry Farrell Cornelius • Bis</p> <hr/> <p style="text-align: center;">Underworld • Art of Noise</p> <p>Breakbeat Era - live with DJ's Roni Size, Die & Dynamite MC Plastikman - Richie Hawtin</p> <p>Juan Atkins • Kevin Saunderson • Derrick May</p> <hr/> <p>Spiritualized • Medeski, Martin & Wood Modest Mouse • Super Furry Animals • IQ</p> <p>At the Drive-In • Los Amigos Invisibles The Bicycle Thief • A Perfect Circle</p> <p>Amon Tobin • Kid Koala • Jurassic 5 Mr. Scruff • Nightmares on Wax DJ Food • y-ziq • Tomas - <i>Disc jockey 1991</i></p> <hr/> <p>DJ Rap • The Wiseguys Bassbin Twins - <i>live</i> • Sandra Collins Christopher Lawrence • Simply Jeff</p> <p style="text-align: center;"><small>plus Main Stage DJs Kid Koala • Liquid Todd • Jason Bentley • Jun • Raymond Roker</small></p>	<p style="text-align: center;">SUNDAY, OCTOBER 10</p> <p style="text-align: center;">Rage Against the Machine Tool</p> <p>Ben Harper and the Innocent Criminals Pavement • Cibo Matto • Money Mark</p> <hr/> <p style="text-align: center;">Moby • Gus Gus</p> <p>Thievery Corporation - <i>live</i> • Lamb • Esthero Fantastic Plastic Machine • BT Banco de Gaia • The Angel aka 60 Channels</p> <hr/> <p>DJ Shadow • Carl Craig Innerzone Orchestra Spearhead • Gil Scott Heron • Rahzel (at The Roots) Ugly Duckling • Kool Keith</p> <p style="text-align: center;"><small>Progression Sessions with</small></p> <p>LTJ Bukem, Blame & MC Conrad • Slipmaster J & MC Conrad • Mixmaster Mike • Q-Bert • A-Trak 4 Hero • DJ Cam • Scratch Perverts UK</p> <p style="text-align: center;"><small>Science Sessions with</small></p> <p>Raymond Roker, Jun & MC Question Mark</p> <hr/> <p>Neotropic • Luke Vibert • Autechre (DJ set) Bola, Jega - <i>live</i> • Andy Maddocks, Rob Hall Mira Calix, Push Button Objects</p>
---	--

EMPIRE POLO FIELD • INDIO, CALIFORNIA

ON SALE NOW • 81-800 Avenue 51 • East of Palm Springs • All Ages • Doors open each day at noon • Tickets are \$50 per day plus applicable ticketmaster charges • For daily updates on information, hotels, camping, directions and a list of what is allowed on the festival grounds please visit goldenvoice.com • Lines subject to change • Rain or Shine No Refunds • Parking is free and opens at dawn • Tickets available at all Ticketmaster outlets and through the phone at 213-365-6200, 714-703-2525 or for a sales agent 213-460-3232, 714-940-2000 and 805-583-8700 or online through ticketmaster.com • Tickets available for no service charges for cash only at 6243 Hollywood Boulevard

coachella.com

Міжнародний фестиваль сучасного мистецтва «Коачелла» 2022 р.

Виступ канадського гурту Arcade Fire на підтримку України
на «Коачелла» 2022 р.

Український електронний дует «ARTBAT» на «Коачелла» 2022 р.

Спонсори міжнародного фестивалю сучасного мистецтва «Коачелла»

